

Viața Basarabiei

REVISTĂ LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc”

Director PAN. HALIPPA

БИБЛИОТЕКА
Музея
де ист. и эт. т. р. е.
а. и. у. з. л. и. н.
РССМ

Biserica de lemn din Bogzești — Orhei. 1770.

SUMARUL:

Biserici de lemn	P. Constantinescu-Iași
Pe malul mării (versuri)	N. Spătaru
Pe drumuri basarabene	D. Iov
Destin (versuri)	Octav Sargețiu
Regiunile naturale dintre Prut și Nistru	T. Porucic
Cântarea neamului (versuri)	Sergiu-Victor Cujbă
Toamnă (versuri)	Sergiu Sârbu
Valorificarea ostrovului „Cașlița”	I. M. Anastasenco
China și Europa	A. G. Bărlădeanu

CRONICA: INSEMNAȚII: Al cincisprezecelea an de la unire. — † Zamfir Arbore de Al. Terziman. — Poetul Ion Buzdugan de N. Tane. — CĂRȚI NOU: Muzeul Național. — Printre oamenii în mers de Al. Terziman. — RECENZII: Alain Gerbault. A la poursuite du soleil de G. Rașcu. — REVISTA REVISTELOR: Gândirea de T.

Redacția și Administrația: Chișinău, str. Alexandru cel Bun No. 85.

с.х. 4006

МССР
Государственная
публичная библиотека
им. Н. К. Крупской

Asociația Culturală „CUVÂNT MOLDOVENESC“

Recunoscută persoană juridică prin sentința Tribunalului Lăpușna S. I.

Scopul Asociației:

ART. 1. din statut: Se înființează cu sediul în Chișinău și pe timp nelimitat, o asociație pentru crearea, ajutorarea și susținerea faptelor de cultură națională și educație cetățenească cu denumirea „Cuvânt Moldovenesc“.

ART 2. Ea va ajuta populația din Basarabia în scop de-a progresa pe calea culturii naționale, educației cetățenești și în domeniul economic, încurajând-o și sprijinind-o în toate începuturile bune.

Președinte, PAN. HALIPPA

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorități, lei 500

Colaboratorii revistei:

Alexandrescu C., — Ceslav Ambrajevici, — Acațatov Mihail, — Antohi Panait, — Balan St., — Balbareu I., — Bogos Dumitru, — Boldur Alexandru, — Bulat Toma, profesor universitar, — Bulat Ștefan, — P. Bajbeuc-Melicov, — Bezveconnâi G. G., — Cazacu Aurel, — Cernăianu Const. D-r., — Cerchez Ecat., — Ciobanu Ștefan, membru al Acad. Române, — Al. David, — Constantinescu-Iași Petre, profesor universitar, — Crihan Anton, — Cujbă Sergiu, — Cuzminski Pavel, — Cardaș Agricol, — Ciotlec Romulus, — Ciachir Mihail, — Dunăreanu N., — Dumitrașcu Ion, — Fală Profir, — Fircă Petre, — Friptu Iulian, — Frunză Auxentie, — Gala Galaction, — Ghibu Onisifor, prof. univ., — Ghelmegeanu Mihail, — Ghenzul Vasile, — Gheorghian Petre, — Georgescu-Vrancea Const., — Halippa Pantelimon, — Haneș Petre, — Harea V., — Miron C. Holban, — Hotnog T., — Haneș V., — Iacobescu Th., — Iov D., — Ioncu T., — Ionescu Darzeu, — Ispir Mircea, — Luțcan Anton, — Lașcu Vasile, — Macovei Ioan, — Madan Gh., — Mitchevici Iuliu, — Marian Liviu, — Munteanu Donar, — Negrescu Ioan, — Nastase Gheorghe, conferențiar universitar, — Niculiță N. I. — Obreja-Iași G., — Pelivan Ioan, — Popovschi N., — Profiri N., — Poleac Manuil, — Porucic T. — Popescu C., — Rașcu Gh., prof., — Smochină Nichita, — Stoica Cezar, — Spătaru N., — P. V. Ștefănuță, — Teianu Const., — Terziman Al., — I. C. Teodorescu, prof., — Tudor Iorgu, — Teodorescu Const., avocat, — Vitt. Popa, — Ușurelul Al., — Usinevici Șt. Dr., — Vasiliu-Hasnaș Elena, — Vicol Teodor, D-r., — Vrabie Grigore — Zaborovski I. — Știrbu T. A.

Viața Basarabiei

REVISTA LUNARĂ

Editată de Asociația culturală „Cuvânt Moldovenesc“

DIRECTOR: PAN. HALIPPA

Biserici de lemn

Intre monumentele doveditoare vechii tradiții de artă românească în Basarabia trebuiesc considerate și bisericile de lemn, modeste și neglijabile la prima vedere, valoroase depozite de artă uneori.

Bisericile de lemn sunt răspândite peste tot pământul locuit de Români; putem afirma chiar că ele constituie o caracteristică a arhitecturii românești. Ele formează deseori tranziția dintre arta țărănească, în primul rând prin identitatea materialului, și cea oficială.

În Transilvania bisericile de lemn au fost studiate mai atent. Profesorul dela Cluj d. Coriolan Petran a publicat un studiu interesant asupra bisericilor din județul Arad. În ultimul anuar al comisiei monumentelor istorice pentru Transilvania d-l Atanasie Popa se ocupă pe larg de bisericile din Colțirea, Apahida, Căpâlna, Cuhea, Gâlgău, Copăcenii, Iernut și Cornești ¹⁾ — care, afară de ultimele două, prezintă un caracter propriu construcțiilor transilvane, apropiindu-se de verticalismul bisericilor gotice. Unele sunt foarte vechi, dar cele mai multe din sec. XVIII; din cele mai interesante putem cita biserica din Tiurea dela 1750 sau cele două din Fildul de jos și Fildul de sus ²⁾.

În Bucovina sunt mai puține în comparație cu cele de piatră, cum era și firesc într-o provincie, care a fost leagănul statului moldovenesc în cea mai strălucită epocă a lui și deci cu largi posibilități de comandă. În provinciile vechiului regat sunt ceva mai nu-

¹⁾ „Anuarul pe 1930--31“ Cluj 1932 pp. 149—314.

²⁾ La Tizigara-Samurcaș „L'art du peuple roumain“ Genève 1925, pp. 1—3.

meroase. S'au păstrat schituri cu bisericuțe de lemn, dintre care unele destul de cunoscute: Volovăț din Bucovina, Gorovei din nordul Moldovei, Valea Neagră din Vrancea, Mănăstirea din Covurlui și altele din județele Buzău, Vâlcea și Gorj.

În Basarabia par să fie tot atât de numeroase, dacă nu chiar mai multe de cât în Transilvania. Și presupunem alte împrejurări pricinuitoare folosinței lemnului la construirea bisericilor. Pe cînd în Ardeal mulțimea pădurilor și influența bisericilor gotice cu tendințe de verticalism, care se adevau mai ușor lemnului la constructori mai săraci, au fost cele două cauze pentru folosirea acestui material, în Basarabia el se 'ntrebuința în locul pietrei, pentru că era mai efin și pentru că se puteau mai ușor reconstrui după dărîmările și arderile, cărora cădeau pradă la necurmatele invasi tătărăști. Cu toate că Basarabia apare tîrziu în istoria arhitecturii moldovenești, în epoca așa numită de decadență ¹⁾, cînd în restul Moldovei se 'ntrebuința mult piatra, ea cunoaște aproape exclusiv lemnul.

În anii 1812—1813 existau în Basarabia 775 biserici din care numai 41 erau de piatră, iar restul de lemn ²⁾. Care era situația numerică a bisericilor din Moldova propriu zisă la acea epocă nu știm; în orice caz diferența dintre cele de piatră și de lemn era cu mult mai mica. Se vede aceasta din relatările mult mai vechi ale episcopului catolic Bandinus, cînd a vizitat Moldova pe timpul lui Vasile Lupu.

Asupra acestor biserici nu s'a scris nici un studiu complet pînă 'n prezent. Date mai numeroase se pot culege din lucrarea d-lui Ciobanu „Biserici vechi din Basarabia“, care dă informații în general despre toate bisericile basarabene, cu cîteva cuvinte speciale despre cele din lemn, ³⁾ menționînd mai pe larg unele din ele la descrierea cîtorva situate în regiunea mijlocie a Basarabiei. Ar fi fost mai potrivit să se consacre studii pentru cercetarea lor pe regiuni. Un început s'a făcut de fostul profesor V. Curdinov-schi, care a dat cîteva informații despre unele biserici de lemn (7) din jud. Hotin ⁴⁾.

¹⁾ În lucrarea noastră „Evoluția stilului moldovenesc“ Iași 1927.

²⁾ După cunoscuta statistică publicată de I. N. Halppa în „Trudi“ III, pp. 231—236.

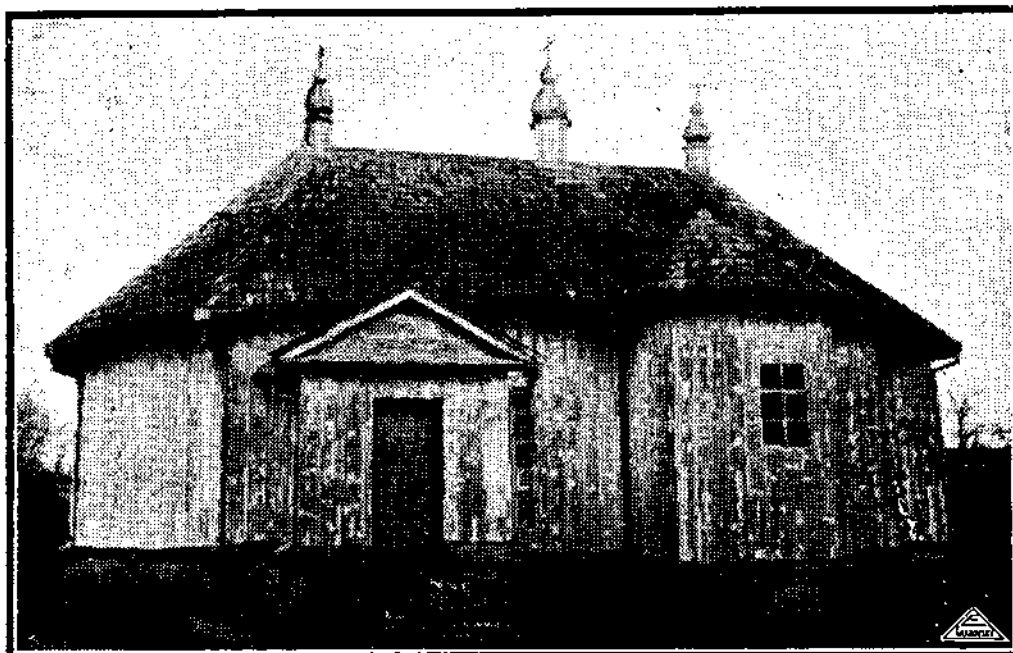
³⁾ Op. cit. pp. 3—6.

⁴⁾ „Cele mai vechi biserici de lemn din jud. Hotin“ în „Revista societății istorico-arheologice bisericești“ Chișinău 1925, XVI, pp. 60—74.

După aceste date, cași după informații personale culese în câteva excursii sau la lucrările studenților mei dela Seminarul de Istoria artei creștine, voi căuta să stabilesc o ușoară catagrafie a bisericilor de lemn, urmînd ca schița noastră să fie oricînd completată de cercetări și informații ulterioare. Datele din „Anuarele eparhiale” nu sunt totdeauna exacte, trebuiesc controlate; în bună parte la folosim.

* * *

Cele mai multe biserici de lemn se află în județul *Hotin*: din 150 locașuri, inclusiv cele două orășene, 82 sunt din lemn,

Biserica din Sângera (*Hotin*) 1750.

deci mai mult de jumătate. Nici una nu depășește pragul veacului XVIII în vechime; cîteva sunt construite din acelaș material pînă 'n zilele noastre, ceea ce dovedește o practică adînc răsîndită în acest ținut.

Cea mai veche pare a fi biserica din Sîngerea, trecută în „Anuar” la 1810 ¹⁾; de fapt însă la 1806 a fost transportată din satul Dorofteni-Dorohoi de proprietarul Gheorghe Tăutul și unde exista de aproape un veac. La 1710 fusese ridicată biserica din

¹⁾ „Anuarul Episcopiei Hotinului” Chișinău 1930.

Marșinești, refăcută la 1858 din cărămidă. Tot pe atunci s'a construit și biserica, azi dispărută, din Trebisăuți, care păstra un antimis dela 1707—în 1763 este pomenită, în 1914 disfăcută ¹⁾. La 1730 e trecută biserica din Rîngaci, la 1735 din Berestic; pela 1750 cea din Beleavinești-Ghilovești, refăcută complet în zilele noastre.

Din a doua jumătate a veacului XVIII datează următoarele biserici: Mihalcova la 1762, Moldova 1765, Rotunda 1766—după mai multe însemnări pe cărți, așa că data din „Anuar” poate fi sigur completată — Comarovo la 1765 din brazi întregi construită, Dinăuți la 1768 de un plan moldovinesc, Bălcăuți la 1769, Belosouva la 1770, Prigorodoc 1771; Rjavinești refăcută la 1778, deci mult mai veche; la 1793 bisericile din Nagoreni și Vărticăuți.

Cele mai numeroase sunt din veacul XIX. La 1805 se ridică biserica din Noua Suliță, refăcută din cărămidă la 1858; Ghinăuți la 1806; la 1807 bisericile din Hodorăuți, Viișoara refăcută tot din lemn la 1915, Poliana, Cruglic și Caplevca. La 1806 se transformă dintr'o geamie biserica din Nelipăuți; la 1809 se construiește biserica din Forostina pe fundament de piatră; la 1813 Lomacinești; mai veche de 1827, cînd e reparată, biserica din Culișovca; la fel biserica din Șendreni, reparată la 1861; la 1817 cea din Târnova. Deși reparată la 1891, biserica din Stroești e mult mai veche; tradiția spune c'ar fi fost adusă din Austria. Nu s'a putut stabili nici vechimea bisericii din Volcinești, refăcută la 1915.

De-un interes deosebit sunt cîteva biserici, a căror dată precisă de construire n'o cunoaștem și care, dispărute azi, pot fi studiate după fotografiile păstrate ²⁾. Biserica din Grimăncăuți a fost desfăcută în 1912, actuala tot din lemn datează dela 1889; cea din Bălăsinești a fost desfăcută în 1918, actuala din piatră e mai nouă. Biserica din Cobolcin are o clopotniță mult asemănătoare celei dela Rotunda; după tradiție ar data din secolul XVIII; actuala, tot din lemn, datează dela 1909. Biserica din Cherstinești e trecută în „Anuar” din piatră la 1895; probabil cea de lemn, de care vorbește Curdinovschi ³⁾, să fi dispărut în timpul războiului.

Din a doua jumătate a secolului XIX datează bisericile din: Bârnova, Conovca, Levinți, Balamutovca, Cotăleva, Doljoc, Perebi-

¹⁾ Curdinovschi, op. cit., pp. 60, 72.

²⁾ Reproduse la Curdinovschi, op. cit.

³⁾ Idem, p. 66.

couți, Tărăsăuți, Briceni, Buzovița, Caracușani, Grișeviți, Neporotuva, Noua Suliță, Româncăuți, Rosoșeni, Seliște, Tabani, Văscăuți, Vetricianca, Berlineți, Burlănești, Fetești, Larga, Lopatnic, Medveja, Bălăcăuți, Bârnova, Cepeleuți, Clocușna, Glinoaia, Ocnita și Serbicieni. După 1900 se mai clădesc încă din lemn bisericile din : Șerbineți în stilul vechi moldovinesc al acestui tip, Bulboca mai simplă, Belouți, Vorniceni, Revcăuți, Săncăuți, Șiloveți, Bordiug, Cotelna, Glinca, Mândăcăuți și Cormani, cea mai nouă (1915) în locul bisericii vechi.

În județul *Soroca* proporția dintre bisericile de lemn și de piatră este mult mai mică : 39 față de 158, deci un sfert. Nici una nu este mai veche de mijlocul veacului XVIII : la Corbul se ridică la 1749, iar alături de ea alta la 1902. Tot două s'au construit la Bârlădeni : una la 1770 în cotuna Paladia și alta la 1882 și la Gârbova-Om mort cu una veche dela 1775 și alta nouă dela 1908. La 1797 s'a ridicat biserica din Sudarca, refăcută în zilele noastre din piatră ; la 1775 cea din Grimăuți.

Pe valea Răutului, regiune astăzi lipsită de păduri, se construiesc în veacul XVIII mai multe biserici, transformate în veacul următor în piatră. Biserica din Mărculești pare a fi cea mai veche (1760) după o însemnare de mai târziu ¹⁾ ; la Florești e trecută în „Anuar” din 1807, dar poate fi mai veche. Fără dată e trecută biserica din Varvarovca, din aceeași regiune ; tot de acolo Cenușa dela 1817. Fără date sigure sunt trecute bisericile din Sevirova, dela cimitirul din Târnova, dela Macarovca și Cremenciuc, probabil de aceeași vechime.

Din prima jumătate a veacului XIX datează bisericile : Verejeni la 1801 și refăcută peste un veac din piatră ; tot atunci Călărășauca, la 1819 Horodiștea, 1829 Braicova. Deși biserica din Ghizdita e trecută în „Anuar” la 1896, trebuie să fie mult mai veche, după unele icoane și cărți bisericești cu însemnări dela mijlocul veacului. Pe locul unei biserici vechi se construiește la 1910 cea din Dângenii.

Din a doua jumătate a secolului XIX sunt bisericile din : Cu-reșnița, Dercăuți, Zgura, Dondiușcani, Briceni, Frasin, Cernoleuca, Drochia, Climăuți, Codreni, Moșani, Savca, Tătărauca Veche și

¹⁾ Curdlnovschi, op. cit., p. 70.

Cuhureștii de jos. După 1900 bisericile din Șolcani, Șeptelici și Nicolaevca (1921).

Aproape o treime din bisericile județului *Bălți* sunt de lemn, 44 din 141. Biserica din Băceni, care ține de parohia Ciulucani ¹⁾, e construită la 1826 pe din două: jumătatea răsăriteană din piatră, cea apusană din lemn.

La anul 1702 sunt trecute în „Anuar” ca ridicate bisericile din Camenca și Petrușeni; la 1757 biserica din Oișeni-Musteață, la 1760 Dușmani; între 1760—1765 biserica din Albineți, trecută în „Anuar” greșit la 1813; biserica din Brânzeni la 1765, Dumbrăvița la 1770 refăcută în piatră la 1903, Scumpia la 1776; Rădeni la 1787; Țiplești la 1790 refăcută în piatră în zilele noastre, Gheciu Vechi la 1791; Teșcurenii la 1795 sau 1797 — cum e trecut în studiul d-lui Ciobanu ²⁾. La 1796 s'a construit biserica din Mânzătești, care s'a dărîmat la 1892, cînd a fost gata biserica nouă, trecută astfel greșit în „Anuar” la 1891. Tot depe atunci datează biserica din Mirceni, refăcută numai la 1868, cînd e trecută în „Anuar” ca înălțată, cu material dela altă biserică mai veche; posedă și cărți dela mijlocul veacului XVIII. Tot din același veac păstrează cărți și biserica din Mălăești, trecută în „Anuar” la 1892.

Precum vedem în județul *Bălți* s'au păstrat un număr destul de însemnat din veacul XVIII, cărora trebuie de adăugat și cele a căror data n'a putut fi determinată, deși de-o vechime apreciabilă, ca bisericile din Cubani și Cuconestii Vechi. Apropierea ținutului de Moldova Veche explică acest fapt.

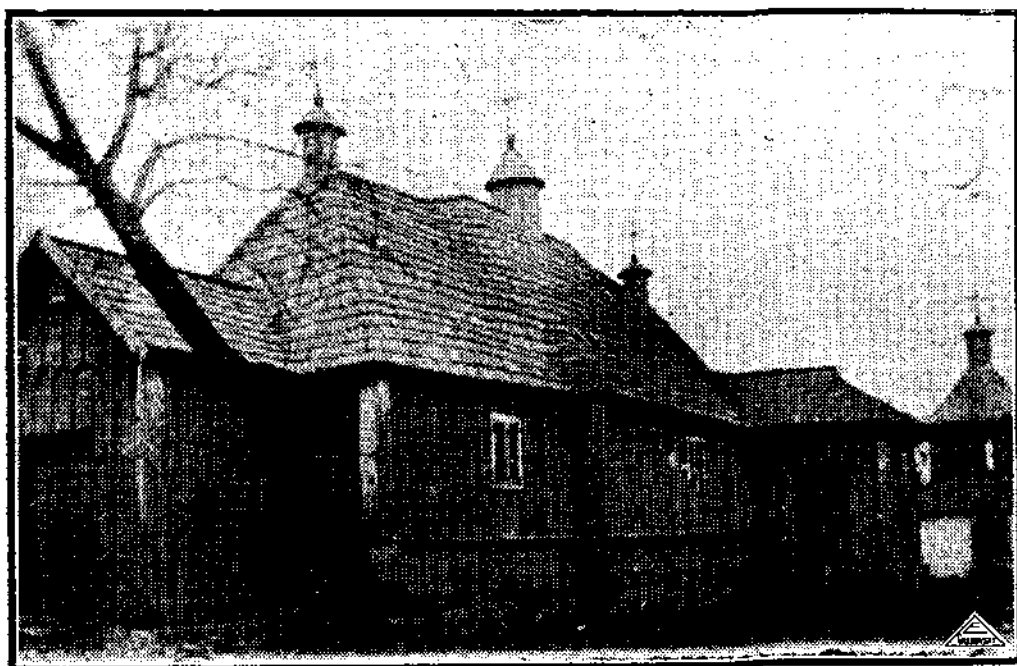
Din prima jumătate a secolului XIX datează bisericile din: Lambeni la 1802, Iablona Nouă la 1806 refăcută peste un veac tot din lemn, Măgurele la 1810, Recea la 1804 sau 1825, Singureni 1816, Pârliți 1817, Sculeni 1822, Ustia 1823, Văratice 1825, Soci Bocan Burghilea la 1830, Bolotina 1837 și Hiliuți 1842. Din a doua jumătate a aceluiași secol bisericile din: Bursuceni, Cucioaia, Funduri, Pânzăreni, Cetăreni, Glodeni, Valea Rusului refăcută mai târziu din cărămidă, Alexandreni, Bălan, Fântâna Nouă, Stolniceni și Terebna. După 1900 bisericile din Aluniși, Popovca și Șeptebani-Stîncăuți.

¹⁾ N'am găsit-o trecută în „Anuar”.

²⁾ Op. cit., p. 70.

Județul *Orhei*, deși cuprinde faimosul ținut al Codrului, are foarte puține biserici de lemn : 15 actuale și 9 refăcute la date cunoscute dintr'un total de 180, deci nici macar a zecea parte. Explicația trebuie de căutat în bogăția carierelor de piatră ale regiunii care au pus la îndemână acest material mai tare.

Cele mai vechi biserici sunt acele dela Horodiște, înființată la 1769, dela Bogzești la 1770, dar probabil mai veche după cărțile

Biserica din Albinești (Bălți) 1760—65.

ce le păstrează și dela Cornova, care e greșit datată la 1802 în „Anuar”, de oarece nu e bazată pe nici un document și păstrează cărți chiar din veacul XVII. Urmează bisericile din Râșcova-Ișnovăț și Ghetelova, ambele la 1778 ; Onițcani la 1779, refăcută mai târziu din piatră ; Ghermănești la 1780, de asemeni refăcută în piatră ; Busăuca 1784, Ivancea 1789 și Scorțeni 1799, toate refăcute ulterior.

Din prima jumătate a secolului XIX datează bisericile : Verejeni la 1801 refăcută ; Ohrincea la 1805, când e pomenită ¹⁾, deci

¹⁾ Șt. Ciobanu, op. cit , p. 66.

nu 1824 cum e trecută în „Anuar“; Cocorozeni la 1806 refăcută; Inești la 1807 refăcută, Godjinești 1807, Târșiței la 1812, Hulboca la 1814 refăcută, Ghirișeni 1820—dar poate mai veche fiind adusă dela M-rea Hârjauca-Dăscova 1841, Voimova 1838 și Palanca 1847. Dela 1879, când se ridică biserica din Pitușca, nu mai cunoaștem nici una, construindu-se numai din piatră ¹⁾.

Din județul *Lăpușna*, exceptând bisericile din Chișinău, s'au păstrat în lemn vre-o 14 biserici, afară de care se mai știe sigur încă pe tot atâtea c'au fost din acelaș material și refăcute din piatră sau dispărute nu de mult — dintr'un total de 111 biserici rurale.

Cea mai veche biserică, de-ar fi să considerăm tradiția, ar fi fost cea din Corjeva, din care s'a păstrat pristolul alături de actuala din piatră; posedă și cărți dela începutul sec. XVIII. Acelaș lucru despre urmele bisericii din Hâncești și cea din Sadova, care s'a dărîmat abia în 1924. La 1785 se ridică biserica din Pojoreni, refăcută în piatră; tot pe atunci biserica din Drăgușenii-vechi pomenită încă la 1791, la 1793 biserica din Recea refăcută tot din lemn, la 1796 cea din Bardar refăcută în piatră; tot pe atunci cea din Buicani, de asemeni refăcută.

Din prima jumătate a sec. XIX datează bisericele din: Dahnovici la 1801 ²⁾, Gârla 1802, Ciutești 1802, Goiani 1806, alături de alta mai nouă din piatră; la 1809 bisericele din Bălăurești și Măcărești, refăcute în piatră; Negrești 1814; pomenită la 1816 biserica din Budești, refăcută apoi în piatră; Buțeni 1818 și Volcineți 1819, refăcute în piatră; Sbiroala la 1821, Timilăuți 1827; Logănești refăcută la 1828, dar mai veche; Nemțeni 1828, Găureni 1822 refăcută în piatră și Mereșeni 1853. Mai nouă este biserica din Brătuleni dela 1909.

Pentru județul *Tighina* aproape aceiași proporție ca la Orhei: se cunosc 13 din totalul de 94 biserici inclusiv cele orășenești. Cele mai vechi nu trec de finele veacului XVIII: la 1797 biserica din Gura Galbinei și tot pe atunci bisericele din Cărnățeni, pomenită la 1818 și Sărata Galbenei, ambele păstrând cărți din secolul XVIII.

¹⁾ Ultimele două aparțin azi județului *Lăpușna*.

²⁾ După Șt. Cîțabanu, op. cit., p. 58; în „Anuar“ 1825.

La 1783 s'a ridicat biserica din Cobusca Veche, refăcută mai apoi în piatră; urmele bisericii din Cobusca Nouă dovedesc aceeași vechime.

Din veacul XIX urmează bisericile din: Arpaci la 1804, refăcută în piatră; Căinari la 1806; St. Alexandru Nevski din orașul Tighina, transformată la 1807 dintr'o gîmie și refăcută apoi în piatră; Țânțăreni la 1808, Cașcalia 1810, Grădești 1819, Javgur 1838, Cenac 1853 și Ialpujeni 1898.

În județul *Cahul* numărul bisericilor de lemn devine iarăși mai mare în proporție cu alte județe: se cunosc 19, din care numai una refăcută în piatră, afară de bisericile din Leova (1818) și Vulcănești (1812), acoperite pe dinafară cu scînduri—dintr'un total de 64 cu urbanele, deci precis a treia parte. Explicația trebuie de căutat în lipsa aproape completă a pietrei; de aceea mai toate celelalte sunt construite din cărămidă și uneori din ciamur.

Cele mai vechi biserici sunt acele din Tigheci, pomenită la 1794 și refăcută tot din lemn la 1829; din Tartaul de Larga, părăsită de multă vreme, dar unde s'au găsit icoane cu inscripții slavonești, pe care d-l Ciobanu le crede din sec. XVII¹⁾; și biserica Sf. Mihail din Cahul, ridicată la 1785 și refăcută mai apoi din cărămidă.

Din veacul XIX datează bisericile din: Copcui la 1800²⁾—după „Anuar“ 1817—, Larga 1800, Cuhurlui 1805, Borogani 1811, Baimaclia și Cotu Morii la 1812, Chiorelia Mică și Leca la 1815, Cășlița 1854, Constantinovca 1870, Sărățica Veche 1878; apoi bisericile din Hănăseni, Bădica Moldovan, Ciadîr și Orac.

Județul *Ismail* are cele mai puține biserici de lemn: dela Etulia din 1827 și Tropoclo (1896) din totalul de 67, folosindu-se aici piatra și cărămidă. La Slobozia Mare a existat o biserică de lemn de pe la 1912—1814, distrusă mai apoi (1871). Aceiași situație în județul *Cetatea Albă*, unde se pomenește de-o veche biserică în emn dela Ciobruți, datînd din 1770 și refăcută apoi în piatră și biserica dela Noul Caragaci depe la începutul sec. XIX. În general bisericile din fostul Bugeac, afară de acele din orașele Chilia, Isma-

¹⁾ Op. cit. p. 61

²⁾ Op. cit. p. 61.

il și Cetatea Albă, sunt mai noi, lucrate astfel din piatră și cărămidă.

* * *

Dacă aruncăm o privire generală asupra elementelor arhitectonice ale bisericilor de lemn, primele caractere evidențiate sunt simplitatea construcției și varietatea planului. Se pot distinge cinci planuri, din care două dau un aspect mai frumos construcției, fiind copii după clădirile în piatră. Planul treflat, evidențiat prin folosirea absidelor laterale, reproduce tipul clasic al bisericilor moldovenești, fără cupolă; exemplu biserica din Albineți-Bălți. Mai rar apare biserica cu turlă pe naos și clopotniță pe pridvor, care amintește unul din tipurile frumoase din evoluția stilului moldovenesc, bisericile din secolul XVII; exemplu biserica din Sculenii vechi (Bălți). Influența de peste Prut apare imediat; răspîndirea lor e restrînsă.

Cel mai frecvent tip este planul longitudinal cu umflarea părților laterale ale naosului la locul sinurilor din planul treflat; este evident o derivare a acestuia din urmă, de oarece era mai ușor de construit păretele drept decât semicircular. Chiar la bisericile în piatră pe care le copie, exista uneori acest procedeu și dincolo de Prut; biserică din Păușești-Iași, S-ta Paraschiva din Tg. Frumos și chiar unele biserici ale lui Ștefan cel Mare, ca St. Ioan din Piatra de pildă.

O variantă interesantă a acestui tip e planul cu ușoare sânnuri laterale, primind însă o clopotniță deasupra nartexului sau pridvorului. Este reproducerea tipului de biserică moldovenească din epoca de decadență; unul din exemplele frumoase la biserica din Cornova-Orhei. Cel mai simplu tip este acel al bisericilor în plan longitudinal, cu pereții drepecți, doar absida altarului semicirculară și cu clopotnița separată. Acesta e format de obicei din două etaje, de formă pătrată, mai rar circulară, ca la bisericile din Hotin—Rotunda de pildă—, probabil influență ucraineană, cum crede și Curdinov-schi.¹⁾

Se construiau de obicei din stlpi groși de stejar, care se așezau în rânduri și se legau între ei cu grinzi orizontale; acestea se'ngrădeau cu nule groase și deasupra se tencuia cu o masă de argilă, peste care se așterneau scînduri verticale. Mai rar, în jude-

¹⁾ Op. cit. pg. 68

țul Hotin de pildă, se construiesc și din bârne groase, întretăiate la colțuri, așa cum se obișnuiesc construcțiile de lemn la munte. Temelia era deseori de piatră, așezată între stâlpi; alteori era din grinzi mari culcate, pe care se așeza pardoseala.

Acoperișul era simplu, în vechiul sistem de șarpantă, format din șindrilă, cu streșina nu prea mare; rareori apare stuful, mult obișnuit în vechime. Tavanul este drept sau ușor curbat într-o boltă cu berceau; în fața altarului ia forma unei mici calote. Deasupra acoperișului mici turnulețe amintesc turlele de piatră. Incăperile din interior sunt obișnuite planului bizantin: nartex, naos și altar, dispărute liber, cel mult false arcade pe tavan.

Contribuția bisericilor de lemn basarabene la istoria arhitecturii moldovinești constă doar în completarea evoluției ei către ultimele scipiri din epoca de decadență

P. Constantinescu-Iași

Primăvară.

<i>Câmpul plin de flori și fluturi</i>	<i>Peste tot e viață caldă</i>
<i>Râde'n razele de soare,</i>	<i>Dragoste și voluptate,</i>
<i>Zumzetul de-albini inundă</i>	<i>Snopi de aur ce-și respiră</i>
<i>Lanuri până'n zare.</i>	<i>A lor spice parfumate.</i>

<i>Joacă ațe de mătăasă</i>	<i>Și nu știu de unde vine</i>
<i>Sus sub bolțile deschise,</i>	<i>Atât vers de ciocârlie...</i>
<i>Și speranța 'ntinerită</i>	<i>Ridic ochii, dar în fața-mi</i>
<i>Tese 'n suflet mii de vise.</i>	<i>Numai cer și poezie...</i>

Sergiu Sârbu
Soroca

Pe malul mării

*Depart, din ceruri, te naști ca un dor
Și vii pironită pe valuri.
În mici legănări, aruncate prin zbor,
Încet te apropii de maluri.*

*Cărarea de aur, cu scoici de argint,
Cu trupul din stâncile lumii,
Mereu te dorește, ca zâna, cerând
Sărutul de prinț fără nume.*

*Te strigă legenda trecutului vis..
Te strigă un murmur, un chip, o tînță...
Un zeu fără parte, cu focul aprins,
Te cheamă la vechea dorință.*

*Spre țărmul retras în adâncul lui gând,
Spre malul ciuntit fără jale
Tu vii fermecată, cu dorul flămând,
Cu inima stoarsă de cale.*

*Dar ce s'a 'ntîmplat! Când mâna să 'ntinzi,
Să spui încă-odată povestea trumoasă,
Tu azi te oprești cu sfidare și minți,
Schimbându-te 'n undă spumoasă.*

*Pribeag din născare, puternic ca visul,
Azi gândul îți fierbe pe valuri.
Nimic nu-i stă 'n cale: nici stânca, nici plînsul,
Nici cântecul viu de pe maluri.*

*Și numai o pasăre albă ca spuma
Încearcă să-ți curme puterea.
Zădarnic se luptă ea singură 'nlume...
Dar viața-i un vis și-o durere.*

N. Spătaru.

Pe drumuri basarabene.

Dintre toate provinciile, Basarabia este cea mai conservatoare. Nicăieri nu s'a păstrat mai curată limba moldovenească și mai neștirbite obiceiurile, ca 'n fermecatul ținut dintre Prut și bătrânul Nistru. Dacă socotim că stăpânii de eri au dus o luptă vajnică pentru rusificare, moldovenilor basarabeni li se cuvin toate laudele pentru rezistența de a rămânea cea ce-au fost.

Conservatismul basarabean s'a menținut cu sfințenie și în ce privește drumurile. E neîndoios că pe drumurile de azi ale Basarabiei, au colindat străbunii noștri cu sute de ani în urmă și că starea lor este aceeași ca atunci. Pe-acelaș drum de țară, venind dinspre Bărnova sau dinspre Ocnița, Ștefan cel Mare a mers să câștige victoria de la Lipnic. Prin nourii de colb s'a repezit să asedieze cetatea Sorocei Constantin Cantemir Vodă pe-aceleași drumuri neschimbate pe cari tătaru 'ndrăgostit alergă la Iași să fure luierul domnesc a lui Vasile Lupu, frumoasa Ruxanda. Credeți c'au fost mai rele drumurile pe care ostașii români au hălăduit acum 1832 de ani ca să ridice Valul lui Traian prin ținutul Ismailului, a Cahulului și-a Cetății Albe ?

Pentru moldovenii basarabeni drumurile au fost o moștenire de care n'au vrut să se atingă: au ținut să le păstreze așa cum păstrezi, în poliță, o farfurie rămasă de la bunica, sau, pe culme, o cașavică blănită cu vulpe pe care mama bunicei a purtat-o în ziua de fudulie când a fost mireasă. Și autoritățile, cele de ieri ca și cele prezente, n'au vrut să tulbure primitivitatea acestor drumuri cari vrâstează, pe unde doresc și cum doresc, Basarabia. Așa s'au deprins basarabenii cu drumurile lor, încât în 1921, pe când eram prefect de Soroca, luptându-mă să fac o șosea, au venit delegații de țărani și m'au rugat să nu pun „cheatră pe drum”, că dacă pun piatră vor trebui să potcovească animalele, să le strice unghile și să cheltuiască bani.

Intr'o statistică a drumurilor, găsesc că la 1918, într'un județ, pe care nu vreau să-l dau de gol, se afla 1 km. și 400 m. de șosea. Rușii n'aveau nici un interes să facă șosele în Basarabia. Eu cred că nici în Rusia nu prea aveau: dovadă căruțele lor cu roți de peste un m. și galoșii cu tureci. Decât să pue piatră pe drum, mai bine fac roata căruții cât omu, să aibă ce îngropa în glod. Și galoși ca niște cizme, să poți intra în plămădeala drumului până'n genunchi. Cum se mai minunau sătenii noștri când au văzut întâia oară, în 1916, în Moldova, căruțele muscălești cu uriașele lor roți!..

De la Unire 'ncoace nici noi nu ne-am prea silit să facem șosele. S'au ridicat deseori plângeri, dar nu s'a pus nici o grabă în satisfacerea lor. Doar mici cârpeți, ca să 'nșele ochiul. Curat ca pe vremea rușilor de care se pomenește că venind țarul la Chișinău a fost dus până la spitalul de nebuni de la Costiugenii pe o admirabilă șosea construită înadins cu câteva luni mai înainte.

— Foarte bun drum, a glăsuț Atotputernicul stăpân.

— Da, Majestate, așa s toate 'n Basarabia, a întărit slujbașul care-l întovărășia.

Și țarul, mângâindu-și vârful roșcat al bărbei, surâse mulțumit, alunecându-și privirea pe fășia strălucitoare a șoselei.

În ce privește materialul brut necesar construcției de șosele, în Basarabia să găsește, slava Domnului, berechet. Mai ales în nord, ori unde sapi dai de piatră. Găsim și granit, vânat și tare ca oțelul. Carierile de granit de la Cosăuți — Soroca, sunt fără pereche în Europa, după cum mărturisește celebrul geograf, profesorul de Mortonne, care în 1921 și-a adus studenții se facă studii la fața locului.

Dar, se zicem, că granitul trebuie sfărmat, rotunjit, pregătit anume pentru a fi întrebuințat. Avem însă pietriș gata să-l așterni, numai să te ostenești să-l scoți din Nistru, unde se găsesc mii și mii de vagoane.

Călătorul care vine întâia oară în județul Soroca de-o pildă, se minunează văzând gospodăriile împrejmuite cu gard de piatră, dar nici o piatră pe drum. Pe vremea noroaelor celor groaznice, deseori te'nfunzi până 'n coșul căruței în vreo groapă din fața unei porți ce străjuește movili de pietre în ogradă. Cum te

chinuești tu ca să ieși, așa se chinuește și gospodarul, dar nu ia pietre s'astupe groapa, să-l omori.

Cu mari strădanii s'a făcut o șoseă între Soroca și gara Florești. Pe vremuri vitrege de toamnă sau de primăvară, basarabenii merg pe ea, dar cum se face timpul bun, merg cu căruțele pe marginile ogoarilor, lângă șosea, pe drumul nou croit, prin colbul gros, așa cum au mers străbunii.

Până la 1924 existau în Basarabia „poștele de cai”. La fiecare 18 km. găseai o așezare de poștă, având 8 până la 12 cai. Cu aceste „poște” funcționarii călătoreau gratuit pe baza unui permis eliberat de administrația județeană: Zemstva. Niște căruțe nalte erau trase de cai voinici, deprinși cu drumul. Clopotele de la oiște erau cunoscute de toată Basarabia. Iamșcicul, viziteul bărbos și 'mbrăcat ca'n Siberia, n'aveau la drum grija mâncatului. Caii erau deprinși unde s'o lase mai dămol, unde s'o ia vânjos și unde să se oprească. În acest timp viziteul n'avea decât grija „fâhărcei”, pe care-o croia groasă cât degetul cel mare și cu tutun luat deseori de la pasageri. Când trăsura s'apropia de reședința unei poște, la clinchetul de clopot, iamșcicul scotea imediat doi cai afară, pentru schimb, cai cari zi și noapte stăteau cu hamurile pe ei. Până intrai în localul de poștă să ți se treacă biletul în registru, caii erau înhămați și gata de drum. Fiecare reședință de poștă avea un șef — un „pricacic” — care era obligat să pue la dispoziția pasagerului o odaie pentru odihnă, iar iarna să-i servească gratuit ceaiul.

Viziteii poștelor de cai erau niște oameni patriarhali, anume parcă aleși pentru treabă aceasta. Și erau mari pătimiși de băutură. C'un asemenea viziteu am făcut eu cunoștința într-o dimineață de Mai la Noua Suliță. Dormisem la „hotelul” la „Rumunia Mară” a domnului Adler. A doua zi, când răsăritul îmbrăca primăvara în strae scumpe de matasă, am pornit spre Hotin. Viziteul meu era un zdrahon cât un munte, cu niște ochi de ci-coare 'nflorită, luminoși sub cozorocul unei „șlepci”, care parcă vroia să-i turtească nasul mai mult decât era. Soarele rumenia prin fața prăvăliilor sărăcăcioase copii somnoroși și bărbi zbârlite. Primăvara se trezia la viață și atârna de pomi cercei de lumină. Când să eșim din Noua Suliță, viziteul oprește caii, scoate un pac de tutun și dintr'o bucată de gazetă face o țigară groasă, ca de 'mprumut. Apoi, întorcându-se spre mine, întreabă:

— *Spiciki est?*

— *Net, am răspuns eu, pricepând că-i vorba despre chibrituri.*

S'a dat jos, a intrat într'o casă și după câteva minute eși cu țigara aprinsă.

Prin răcoarea parfumată a dimineții am pornit la drum, bucuros că viziteul nu știe românește, ca nu oarecumva să-i vină gust să-mi tulbure visarea cu întrebări. Era o vreme de farmec și liniște. Pe zona drumului iarba purta șiraguri de rouă, în care soarele își topia aurul. Ogoare de porumb îndreptau spre marea cerului săgeți verzi. Când am intrat în Stroești, chiar în marginea satului, viziteul opri, își gustă iarăși o țigară și 'ntorcându-se mă întrebă:

— *Spiciki est?*

— *Net...*

Coborâ și după câteva minute apăru, dintr'o casă, cu țigara aprinsă.

Când să eșim din Stroești iar opri.

— *Spiciki est?*

— *Net...*

*Și iar se dădu jos s'aprindă. Aici am băgat de seamă că'n perețele casei unde a intrat era o tablă pe care sta scris: **Vino i pivo...** vin și bere; era deci o crăsmă, o „lavcă“, după cum se spune prin părțile locului. Când s'a întors și s'a suit în căruță, un miros tare mă izbi, după care—am înțeles că'n afară de vin și bere, se găsește și rachiu.*

*Iamșcicul dădu bici cailor, care până'n Dinăuți o ținură într'un trap vârtos. Aci fără să-i strunească, în fața unei crășme bidivii se opriră. Și iarăși, după ce făcu țigara, am fost întrebat: *Spiciki est?**

— *Net.*

De data asta a stat mai mult în crăsmă, iar eu am privit satul cu casele ascunse în livezi înflorite, cu țărani pletoși în port plăeșesc și cu țărance în strae la fel cu bucovinencele. Am auzit într'un cireș un cuc strigând cum îl cheamă și'n desigur umbroase mierle cântând din flaute. Și nu mă săturasem de minunata priveliște, când apăru vizitiul, răs la față și cu țigara ar-

zând, sub nasul rusesc, ca un cărbune. Negreșit la eșirea din sat iar a oprit și iarăși:

— Spiciki est?

— Net.

Când am ajuns la Nedebouși și a oprit, m'am sculat să privesc ruinele satului distrus pe vremuri de tunurile războiului. Cum stam la spatele vizitiului, zăresc, în buzunarul mântălii, o cutie cu chibrituri. Vâr mână ușor și i-o fur, apoi m'am așezat la loc. Viziteul făcu țigara și după obicei mă întrebă:

— Spiciki est?

— Est, răspund eu, întinzându-i un chibrit aprins.

A rămas uimit; dintr'odată controlându-și buzunarul, izbucni într'un răs puternic, strigând;

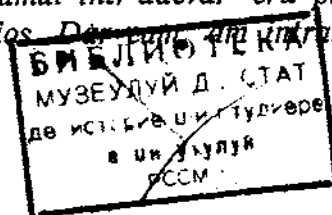
— Maladeș — maladeș...

Și până la Hotin n'a mai oprit. Și acum parcă mi se macină în urechi râsul lui și strigătul de „bravo, șmecher mai ești“.

Pe drumurile basarabene întâlnești, mai la fiecare răscruce câte-o troiță și-un Isus Hristos răstignit și cu toate instrumentele ce-au servit să-l chinuiască; cuele, ciocanul, cleștele, sulia, buretele cu care i s'a dat oțet și cucosul care-a cântat de trei ori ca să se adeverească scriptura. Aceste troițe în timpul iernei, când albul omătului nivelează totul, îndrumează pe rătăciți. Dar nu în acest scop sunt ridicate.

Toamna, când încep ploile, să faci o călătorie prin Basarabia, nu mai uiți cât trăești. Prin drumurile desfundate roțile intră întregi în glod și balahurul, unde-i glodul mai adânc, te poștește să cobori, să se ușureze trăsura. Și n'ai ce face, trebuie să-l asculți, dacă nu vrei să stai în loc. Trăgice amintiri am de pe asemenea drumuri. Pe una îndrăznesc s'o povestesc, fiindcă are un sfârșit plăcut. Intr'un început de Decembrie a trebuit să colind câteva sate cu brișca lui Volodea Puharevici. Deși intrasem în iarnă, ploile nu conteneau și drumurile erau cum nu să mai află de rele. Când am pornit însă nu ploua și glodul părea amorțit.

— O să răzbatem ușor, încerca să mă mângâie Volodea. „Când înserează suntem înapoi.“ Am îmbrăcat niște burci și cu Dumnezeu înainte. Când am ajuns în dealul Sorocei și-am luat-o spre Voloave, drumul într'adevăr era puțin înghețat și mersul nu așa de anevoios. Dar după ce am intrat în pădure încetu o

ploae împletită cu lapoviță. Și până'n Voloave drumul s'a desmorțit și caii nu puteau eși din pas. După ce-am terminat treaba Hai, Valodia spre Volovița, îi spun.

— Hai, domnule.

Caii voinici, brișca ușoară, dar de roți se prindeau niște lostopane de să le oprească'n loc. Și ploaia ne biciuia cu șfi-chiuri de ghiață, ne pălmuia obraji și ne torcea umeziala'n oase. Un drum de 6 km. l-am făcut în vreo 3 ore. Și când pe vremea prânzului ne-am îndreptat spre Vasilcău, dinspre Nistru ploaia aducea un vântuleț ascuțit, descoperit pe undeva prin depărtările Rusiei. Și ne-apucase pe-amândoi o foamel.. Țineam ochii închiși și vedeam numai siliotci împrejmuite de rotogoale de ceapă și stropite cu oțet și untdelemn!..

— Eu socot c'om găsi ceva în Vasilcău, vorbi tovarășul meu. Să dăm numai în șleah, că drumu trebuie să fie mai bun.

Dar în șleah brișca să'nfundă până'n aripi. Ne-am dat jos să'npingem și am simțit răce la genunchi, semn că glodul întrecuse turețele ciubotelor ce le purtam. Valodea, deprins cu cărăușia și cu nevoia, a scos căruța, care, după câțiva metri, s'a'nfundat din nou. Caii tremurau de frig și noi așâșderea, în afară că ne venea leșinul de foame. După ce, cu chiu cu vai, am trecut de pădure, povățuesc pe Valodia.

— Nu mai mergem la Vasilcău. Hai la Racovăț. Că dacă scoborâm în Vasilcău nu mai eșim de-acolo.

Lapovița se'ndesise și despletea fuioare reci de cânepă. Pădurea huia înfiorător sub un cer de humă, coborât parcă până deasupra copacilor. Răzbise ploaia și prin burcă și prin palton. Ce-ași mai fi mâncat o ceapă cu măligă răcel Vedeam prin sita ploii numai bunătățile astea și-mi lăsa gura apă.

— Măi Puharevici, dar dacă n'om găsi nimica de mâncare în Racovăț?

— Să poate și asta... pe-o ușă vreme!...

Insăra când am început să coborâm prăpăstioasa vale a satului. Se lăsase și-o pâclă, ca un munte de cenușă și-a trebuit să orbecăim pe jos câteva ceasuri, până am ajuns în ograda părintelui Alexandru Captarenco. Nu s'aștepta, pe-un asemenea iad de vreme, să-i vină cineva. Ca orice basarabean, ne-a primit bucuros și ne-a ajutat să ne lepădăm burcile înghețate. Valodia,

spre marea lui bucurie și după cum să și cuvenia, a fost poftit în kuhne, iar eu în odaia plină de căldură și de plăcut miros de sobă ferbinte.

După puține lămuriri, părintele aduse vorba cea bună: Ți-o fi foame, cred, de dimineață pân'amu!..

— Sunt leșinat de foame, rostesc eu cu gândul la ceapă...

— De unde să știm noi c'om avea oaspeți? Ni-ți erta că nu sântem pregătiți. Iacătă matiușca spune că n'are de cât o găscă friptă și niște plăcinte'n cuptor, că azi e lăsatul secului...

Când am auzit de găscă friptă și plăcinte, m'a lovit o slăbăciune și m'am așezat pe divan, lângă sobă, să nu cad.

Coana preuteasă, pe lângă găscă și plăcinte, a mai găsit și niște mușchiuleț afumat și-o gărăfioară cu zubrovă, iar părintele descoperi într'un cotlon un galon cu vin, cu aromă de tămâe.

Iată un drum basarabean la capătul căruia oîntâmplare face să-i uiți toate greutățile. Căci dacă drumurile basarabene au rămas în starea pe care le-au găsit cazacii și tatarii, când veneau după prădăciuni, cu veacuri în urmă, ospitalitatea basarabeană se păstrează la fel aceiași din moși—strămoși.

Și parcă înfruntând toate vrăjmășiile de care-am vorbit, îți vine să tot călătorești, după cum spune cântecul:

Tot pe drum, pe drum, pe drum,

Lumea spune că-i nebun,

știind că trudit și flămând, ai să găsești o'mbucătură bună și-un păhar, care să umple des într'o odaie moldovenească, plină de căldură și'nflorită de voe bună...

Soroca

15 Ianuarie 1933.

D. Iov

CUGETĂRI

Dacă Dumnezeu ar fi instituit pentru creațiunea lumii o comisiune, lumea nici azi nu ar fi creată.

*

„Nu poți ajuta pe toată lumea“, spune zgârcitul și nu ajută pe nimeni.

Destin.

*Și cum povara ne era la tel,
Ne-am fost privit o clipă chipu'n ploae
Și — osânda ne-a 'ntrățit încetinel
Și iar lăsat-am trupul să se 'ndoe.*

*Am poposit târziu lâng'o tântână.
Ce vii și reci păreau stelele'n lundu-i!
Și-am stat îngândurați acolo până
Mi-ai amintit de-o mare și de prundu-i.*

*Prietene de-atunci! De te-aș găsi,
Te-ași duce înapoi că viața-i bună,
Și ochii 'nduioșați ți i-aș sili
Să spună valul mărilor cum sună.*

*Te-aș duce într'un pridvor sărac de țară
Cu bălării crescute lângă trepte
Și câte n'ar ști sufletul într'o seară,
Căci alte seri n'ar vrea să mai aștepte.*

*Urcându-se spre câmpuri de lumină
Litaniile tale — așa minore,
Ar plânge luna lacrimă virgină
Induioșând întârziate ore...*

*Și-am adormi într'un pridvor sărac,
Imbrățișând pustiul lui rural,
Cu sufletele gata pentru veac
Și cu destinul pururea fatal...*

*Și ne-ar găsi acolo ziua nouă,
Alături de poverile la fel,
Stropiți de mila cerului cu rouă,
Lângă toiagul adormit și el....*

Octav Sargețiu

Regiunile naturale dintre Prut și Nistru

6. EVOLUȚIA ȚĂRILOR

Că *Onciul* a avut dreptate a probat prof. *P. P. Panaitescu* (București), care a arătat că într'o diplomă (act) maghiară din 1360 se spune de turburări din sânul pământurilor de răsărit de Carpați, unde erau mai multe formațiuni politice autohtone după „țări“, ceea ce trebuie să înțelegem după „regiuni naturale“.

Așa erau: Bordenii (Brodnicii), Bolohovenii, Voevodatul Volah în care s'a refugiat în a. 1309 prințul Otto de Bavaria, apoi Voevodatul Bucovinei, precum și Țara de pe apa Moldovei, care a fost supusă de Dragoș. Aci trebuie să punem și Țara, care a fost locuită de Tiverți pe Nistru (după cum pomenește letopisețul rusesc din sec. XI), Țara Uglicilor și altele.

Toate aceste formațiuni politice băștinașe erau, bine înțelese, legate de regiunile naturale din aceste părți, regiuni ce există cel puțin 10.000—20.000 ani. Aceste formațiuni ca limite nu ieșeau din marginile acestor regiuni naturale și doar se asociau mai multe la un loc, anume atunci, când înmulțirea populației și dezvoltarea comerțului cereau acest lucru. Comerțul înlesnea mult contopirea „țărilor“ mai mici spre a forma „țări“ mai mari, mai ales că toate aceste „țări“ se aflau pe marginile marilor drumuri comerciale dintre Polonia, țările Germane și Flandra de o parte, Cetatea-Albă¹⁾ și Caffa¹⁾ de altă parte.

S'au format la început țări cari corespundeau ocoalelor de mai târziu, apoi țările — ocoale s'au contopit în „ținuturi“, adică într'o asociație de țări ce țineau (adică gravitau) de un port sau de o cetate. În urmă câteva ținuturi s'au contopit în voievodate și Țări mai mari. Ținuturile nu sunt altceva decât voievodatele primitive, cari țineau de un voevod, ce avea reședința pe o anumită moșie sau într'un târgușor ori cetate. Ținuturile vechi

¹⁾ Aceste porturi erau pe atunci mari guri comerciale ale Europei medievale spre imensul Orient.

pot fi comparate cu micile principate germane, sau cu Cantioanele din Elveția. Formarea lor trebuie să fi fost în strânsă legătură cu vechile cnezate și judecii.

Regiunile naturale mari, cari, cred, s'au încheșat din punct de vedere social în țări și ținuturi și cari se prezentau în unele vremuri vechi ca cnezate sau voievodate, au fost următoarele la Răsărit de Carpați:

1. *Bucovina* sau țara dealurilor mari, acoperită cu păduri de fag și care are o climă de tip polonez.

2. *Moldova* sau țara de pe valea Moldovei și a văilor vecine dela Sud. Regiune de sub Munte cu climă ucraineană. Voiahiș Mică de odinioară.

3. *Codrii* din basinul Bârladului (vechiul principat al Bârladului).

4. *Codrii* Lăpușnei, Cohâlnicului Superior, Botnei Superioare, Bâcului, Ichelului, Culei, Vaticiului și Ivancei. Este vechiul Voievodat al Peresecinei, cu care s'au războit rușii.

5. *Codrii Nistrului*, aflători între Răut și Nistru și cari se întind spre Apus până aproape de Hotin. Este vechea țară a Tiverților.

6. *Câmpiile Lipcanilor și Bașeului* aflătoare între Hotin la Nord, codrii Turiei la Răsărit și Jijia la Miazăzi. Este țara „tatarilor” lipcani.

7. *Pădurile Turiei*, ce se întind între Nistru și izvoarele Ciuhurului și Hârlău. Este vechea „Țara Ușilor” din legendele moldovenilor.

8. *Câmpia Bălților*, aflătoare între Răut și Bahlui, cu o subdiviziune — *Câmpia Ciulucurilor*.

9. Țara pădurilor Bârdeului, vechea țară a Bordenilor sau Brodnicilor.

10. *Bugeacul* sau țara câmpiilor deluroase. E țara Nohailor, aflătoare între gura Reutului și Bolgrad.

11. *Basarabia* sau câmpiile șese de la Sud de linia Purcari — Bolgrad.

12. *Codrii Chigheciului* cu câmpiile vecine de la Nord.

Să ne oprim puțin asupra unora din țările din tradiția populară.

7. ȚARA BORDENILOR SAU BRODNICILOR.

Cred necesar aci să spun câteva cuvinte asupra Țării Borodnicilor sau Brodnicilor de care se pomenește prin actele din sec. XIII și XIV. De unde vine numirea aceasta?

După unii cuvântul Brodnic derivă de la cuvântul slav *brod*¹⁾ — trecătoare peste râu, vad. Brodnicii deci ar fi fost locuitorii de lângă vaduri, adică comercianți plutași (poate chiar navigatori?)

Înțelesul este însă atât de vag, că nu s'ar putea preciza nimic. În adevăr, vaduri sânt pe Nistru, Răut, Prut, Siret, Dunăre. În acest caz unde a fost țara Brodnicilor? E cu neputință să se fixeze țara aceasta pe hartă.

După alții cuvântul Brodnic ar deriva de la cuvântul slav *broditi* — a hoinări, a umbla de colo până colo, a duce viața de nomad. În acest caz se poate preciza ceva asupra țării Brodnicilor: această țară a fost acolo unde populația ducea un trai nomad, adică: undeva în câmpii, nu în regiuni de codri. Eu cred că s'ar putea presupune anume câmpiile Prutului, Răutului și ale Bugeacului.

Este însă destul de probabilă derivația cuvântului Brodnic dela Bârdo, care înseamnă — deal foarte mare, izolat, înalt și împădurit. Avem un Bârdo între Cernăuți și Hotin, vestitul deal de 545 m. deasupra nivelului mării. Alt Bârdo este acel ce se ridică în jud. Tighina și care are punctul culminant la gara Zloți dealul este împădurit și foarte mare ca lungime; împrejurul lui sânt câmpii și văi adânci. Al treilea Bârdo este în înălțimile codrilor Tigheciului, iar codrii Tigheciului prezintă o spinare deluroasă înaltă, cu văi adânci și cu câmpii prin prejur.

Bârdo de la Zloți până nu de mult se cunoaștea ca „Țara Bărdăului“ sau „Pădurile Berdeului“ și chiar se menționează în documente istorice pădurile Bărdeului. Bărdeuri mici se mai cunosc și prin alte locuri; de pildă la Rădoaia j. Bălți, unde aproape pe Răut se cunoaște și satul Borodoceni. Tot pe acolo este Bărdeul Ciutuleștilor și prin alte locuri.

¹⁾ Brodni în limba rusă înseamnă cizme foarte lungi pentru umblat prin baltă.

Locuitorul unui Bârdo s'ar numai în limba slavă Bârdnic, Bordnic, Biordnic; de aci — bordnic sau brodnic.

Este foarte însemnat că sate cu nume de Bordeni se găsesc peste tot prin regiuni Sub carpatine, anume—pe sub dealuri mari și lungi, dar împădurite¹⁾.

Să rezum :

Nu se poate admite ca Țara Bordenilor să fi existat ca o țară a locuitorilor de la vaduri, fiind că nu putem să ne închipuim o țară legată de vadurile râurilor mari.

E cu puțință să admitem că Țara Bordenilor sau Brodnicilor a fost în zona câmpiilor deluroase, aflătoare între Hotin la Nord și Basarabia veche la Sud. Această țară a fost țara câmpenilor, țara locuitorilor din afară de zona codrilor, nomazilor.

Este asemenea cu puțință să admitem că țara Bordenilor, adică a Brodnicilor, a fost acolo, unde sânt dealuri foarte mari, izolate și împădurite. În acest caz Țara Bordenilor (Brodnicilor) a fost în zona câmpiilor deluroase cu păduri pe dealuri, precum și în vecinătatea masivelor păduroase de pe dealuri, adică în părțile cunoscute în popor sub numele de *Poala Codrului*. Deci Țara Brodnicilor a fost *zona silvostopică dintre Siret și Nistru*.

În cazul acesta ar fi mai clară pomenirea turburărilor din sânul pământurilor de la Răsărit de Carpați: „Țara Brodnicilor“, care se afla între Siret și Nistru, s'a desfăcut în țări după regiuni naturale și s'au declarat întâi independente, apoi s'au grupat în jurul voevodatului Moldovei, păstrându-și fiecare individualitatea geografică, sub nume de *ocol*, *ținut*, ori *județ*, ori chiar *țară*.

Ce fel de locuitori au fost aceștia? Unii spun că românii păstori, alții — că cumanii crescători de vite, alții — că țigani, cari, cum se știe, nu cunosc viața șezătoare.

8. ȚARA RĂZĂȘASCĂ.

Nu pot trece mai departe fără să atrag atențiunea asupra expresiei „Țara Răzeșească“, care adesea am auzit-o în popor

¹⁾ În iud. Bălți este satul Măgura, care se mai numește și Brodeni și care se află sub marele deal Măgura, acoperit pe spinare cu pădure. Această numire de Brodeni ar arăta că este cu puțință să presupunem că dealul Măgura este un Bârdo, iar locuitorii Bârdeni sau Brodeni. Deci o nouă probă pentru ipoteza mea.

și care se referă la regiunea unde se află sate și așezări răzeșești. Înțelesul acestei expresii este așa că ar fi opus expresiei de Țara Tătărească. De pildă: „că doar sântem în țara răzășească, nu la tătari, ori nohai, nici la țigani”.

Cine sânt Răzeșii ? De unde vin ei ?

Am arătat cu altă ocazie că cuvântul răzeș este de origină Alano-osetică și înseamnă „om din neam de neam” (cum de alt fel se recomandă și răzeșii), frunțași de gospodari, șef, căpitan, *gospodar de sine stătător*, gospodar independent, sfetnicul satului (sau al neamului). Acest înțeles cuvântul răzeș îl are atât în limbajul al însăși răzeșilor actuali, cât și în limbajul *osilor* din Caucaz, cari se numesc ei însăși *iron*; în literatură ei sunt cunoscuți sub numele de oseți sau osetini, iar în vechime sub numele de Alan, Az, Iaz, Ias.

Dacă acum cercetăm harta așezării satelor răzeșești, vedem că ele se află înșiruite *sub înălțimi împădurite, la contactul regiunii codrului cu câmpia*. Numai prin excepție se găsesc câteva în mijlocul câmpiei, totuși aproape de păduri. În mijlocul codrilor însă sate răzeșești nu se găsesc decât ca excepție.

În cazul acesta „Țara Răzășească” are un anumit înțeles: acela al țărilor din preajma Codrilor în opoziție cu câmpia deschisă, unde au locuit nomazii (cumanii, tatarii, nohail, țigani).

Țara Răzășească este așa dar țara dintre Carpați și Nistru, unde s'au stabilit rămășițele de Alani, cari s'au contopit cu populația antohotonă valahă. S'au stabilizat numai șefii Alanilor, adică elementele dornice de viață liniștită, de confort și civilizație¹⁾.

9. ȚARA UȚILOR.

Mi s'a întâmplat să mai aud în vorba populară de *Țara Uțască, Țara Uților*. De pildă: „Parcă-i venit din țara Uților²⁾” Cred că această expresie este în legătură cu vechiul popor al Uzilor (de origină turanică), cu Atelc-uz al vechilor mongoli, ce s'au așezat tocmai în basinul Nistrului. Poate că și numele Huțulilor din Carpații Bucovinei este în legătură cu acest nume vechi al Uzilor, cari ne-au lăsat și numele trecătoarei Oituz. În

¹⁾ N'o fi oare același țară: Țara Brodnicilor și Țara Răzășască ?

²⁾ Cu înțeles de Țara oamenilor ciudați, netoți.

orice caz este neîndoios, că terminațiunea uț dela numirile a numeroase sate din basinul Nistrului trebuie să fie în legătură cu acest popor Uți (sau Uz), despre care avem în limbajul popular expresia „Țara Uților“. Sate răzeșești cu numiri uț nu se cunosc de cât excepțional: numai câteva la număr.

Dacă însemnăm pe hartă satele cu terminațiunea „uți“ vedem că ele sânt așezate în basinul Nistrului în *interiorul pădurilor*, nu afară, nici la marginea pădurilor (cum sânt așezate satele răzeșești). Numărând satele cu terminațiunea uți vedem că ele nu sânt mai numeroase ca cele răzeșești, abia 60, pe când sate răzeșești 176. Ceia ce este interesant e că sate răzeșești la Nord și la răsărit de Nistru nu sunt decât foarte puține, pe când sate cu uț la sfârșit foarte multe, mai ales la Nord. Deci țara Uților a fost la Nord de Nistru.

Numiri cu uț la sfârșit sânt și la Apus de Prut, dar puține — abea 16 între Prut și Suceava, iar în Bucovina între Prut și Nistru 8. Mai sânt vreo 5 în jud. Dorohoi. Vreo 3—4 sânt la Apus de Focșani, deci departe spre Sud de regiunile noastre. În zona codrilor centrali aproape lipsesc.

Ceiece este de remarcă e că satele răzeșești se găsesc în majoritatea covârșitoare prin fundul văilor pe lângă izvoare bogate, pe când satele cu uț — pe lângă ape curgătoare însemnate. Tocmai de aceea ele sânt numeroase în Podolia la Nord de Nistru, unde afluenții Nistrului sânt foarte bogați în apă; de aceea ele sânt numeroase și în jud. Hotin.

Alt lucru interesant este alcătuirea acestor numiri: ele se compun dintr'un nume propriu cu un uț la sfârșit. De pildă Vasiliuț, Marcă-uț, Iană-uț, Iachimă-uț, Mendico-uți, Vascău-ți, Mateu-ți, Mică-uț, Mașcă-uț, Stancă-uț, Romanco-uț, Climă-uț, Balco-uț, Rădă-uț, Vancico-uț, Dobro-uț, Zabră-uț, Isacouți și altele. Aceste numiri parcă ar fi maghiare. Dacă ținem socoteală de faptul că uț și uța în limba maghiară înseamnă drum, uliță, sat înșirat în lungul unei uliți, atunci pare că se lămurește existența acestor sate: ele trebuie să se fi născut prin înmulțirea unei familii (de pildă din familia unui Vasile, ori Ion, ori Isac, ori Roman, etc.); iar descendenții acestui Vasile, Ion, etc. își făceau casele în linie în lungul unui drum.

Presupunerea că terminațiunea uți este modificarea ucrainescului evți sau ovți dela sfârșitul numirilor nu poate fi prin nimic susținută, deoarece numiri cu uți la sfârșit le au și sate moldovenești de baștină.

Afară de aceasta numiri cu uț la sfârșit nu se găsesc decât numai în Podolia, iar în alte părți doar în vecinătatea Podoliei și în număr neînsemnat

10. OCOALELE ȘI ȚINUTURILE DIN SEC. XVIII.

Se știe că Sorocenii, Orheienii, Lăpușnenii și Tighecenii se bucurau de multe libertăți și privilegii, pe cari le-au căpătat de la Domnii Moldovei ca încurajare ca să ție piept cu cetele hrăpărețe ale locuitorilor din câmpii. Locuitorii ținuturilor Sorocei, Orheiului, Lăpușnei și Tigheciului erau căliți în luptele neîncetate cu aceste cete, erau oțeliți în apărarea țării, erau cunoscuți prin curajul lor și duhul de neatârnare. Domnul Moldovei nu prea era domn pentru ei, iar administrarea ținuturilor se făcea mai mult după voia lor, nu după cea a Domnului Moldovei¹⁾. Împărțirile administrative din aceste părți pentru acest motiv s'au păstrat mai bine ca în alte părți. Aceste împărțiri, cred, se pot identifica mai mult sau mai puțin și cu ținuturile și ocoalele descrise de *D. Cantemir* pentru sec. XVII și cu cele de la începutul sec. XIX, când teritoriul dintre Nistru și Prut a trecut sub ruși.

Împărțirea țării dintre Prut și Nistru la începutul sec. XIX o găsim arătată în amănunțimi în dosarele descrierii administrative a teritoriului anexat de ruși, descriere ce s'a făcut cu ocazia recensământului din 1817. Ocoalele și ținuturile de pe acea vreme, cred, trebuie să corespundă cu vechile „țări”, ce s'au format la început între Nistru și Prut înainte de închegarea Moldovei. Aceste ocoale și ținuturi corespund ca întindere mai mult sau mai puțin cu regiunile naturale dintre cele două râuri mari — Prut și Nistru, după cum se poate vedea din hartă.

Ținuturile erau următoarele la începutul sec. XIX.

În total erau 8 ținuturi și anume :

¹⁾ E cunoscut proverbul: „Vodă da și Hâncu ba”, proverb, ce caracterizează foarte bine atitudinea de neatârnare a Lăpușnenilor, Orheienilor și Sorocenilor.

1.	Ținutul Hotinului	cu	8	ocoale	și	179	așezări
2.	" Sorocei	"	7	"	"	189	"
3.	" Iașilor	"	6	"	"	172	"
4.	" Orheiului	"	12	"	"	316	"
5.	" Benderului	"	4	"	"	101	"
6.	" Izmailului	"	4	"	"	56	"
7.	" Codrului	"	2	"	"	50	"
8.	" Greceșilor	"	2	"	"	40	"

8 ținuturi cu 45 ocoale și 1103 așezări

Din aceste sate

Sate țărănești	706
Sate răzeșești	176
Colonii bulgare	12
Odăi, adică așezări gospodărești noi . . .	31
Câșle, adică așezări bazate pe creșterea vitelor	68
Schituri și mănăstiri	10
Târguri și orașe	25
Slobozii	31
Seliști, adică sate vechi, desființate . . .	36
Poște și surugii, adică așezări speciale pentru transportul călătorilor	8

Total... 1103

Teritoriul dintre Nistru și Prut *după ocoale* la începutul sec. XIX (anexarea acestui teritoriu de către Rusia) după recensământul din 1817 *) era împărțit astfel :

1. Ținutul Hotinului	2. Ținutul Sorocei	3. Ținutul Iașilor
1. O. Nistrului de sus	1. O. Nistrului de jos	1. O. Ciuhurului
2. " " " jos	2. " " " sus	2. " Prutului
3. " Ciuhurului	3. " Câmpului de jos	3. " Câmpului
4. " Mijlocului	4. " " " sus	4. " Codrului
5. " Prutului de jos	5. " Răutului	5. " Branistei
6. " " " sus	6. " De peste Răut	6. " Turiei
7. " Hilavețului	7. " Mijlocului	4. Ținutul Orheiului
8. " Rașcovului		1. O. Câmpului

*) Satele din acest capitol, ca și cele din capitolul următor, sânt luate din studiul lui I. Halpa publicat în „Memoriile Comisiei Arhivare a Basarabiei”. 1907, t. III, p. 3 — 230. Numirile sânt date așa cum ele au fost trecute în actele vechi.

2. „ Nistrului de sus	12. „ Măetinili	2. „ Cahulului
3. „ „ „ jos	5. Ținutul Benderului	3. „ Ismailului
4. „ Răutului de sus	1. O. Benderului	4. „ Prutului
5. „ „ „ jos	2. „ Căușanilor	7. Ținutul Codrului
6. „ Cohâlnicului	3. „ Achermanului	1. O. Codrului
7. „ Botnei	4. „ Bugeacului	2. „ Hotărniceni
8. „ Băcovățului	6. Ținutul Izmailului	8. Ținutul Grecenilor
9. „ Fața Băcului	1. O. Chiliei	1. O. Prutului
10. „ Ichelului		2. „ Cahulului
11. „ Culei		

11. REPARTIZAREA SATELOR DUPĂ OCOALE.

Cu cursive sunt tipărite satele răzășești și căștele.

ȚINUTUL HOTINULUI.

1. Ocolul Nistrului de sus	2. Nistrul de jos	22. Clocușna
1. <i>Câșla</i> lui Nedjim	1. Carlacău	23. Văzdăuții
2. Părcăuții	2. Romancăuți	3. Ocolu Ciuhurului
3. Bărnova de sus	3. Șăbutinița	1. Hrimancăuți ⁸⁾
4. Moșinețu	4. Cormanii	2. Hrubna
5. Vărnovița	5. Culișeuca	3. Văscăuții ⁹⁾
6. Măcăreuca *)	6. Vitreanca ²⁾	4. Tribisăuți
7. Lencăuții ¹⁾	7. Mihalcău **)	5. Corăstăuți ¹⁰⁾
8. Chelmeștii	8. <i>Niporotova</i>	6. Cipiliuții
9. Mihoreni	9. Lomacița	7. Hincăuți
10. <i>Hrușavețu</i>	10. Vișniova ³⁾	8. Purceleanca
11. Babinii	11. Ojovul	9. Zabričeni
12. Buzovița	12. Vasălău	10. <i>Câșla</i> Chiurtului-Pojjeni
13. Răsteu	13. Hilișăuca ⁴⁾	11. Pociumbenii-Stângăcenii
14. Otacile	14. Sărbiceni	12. Pociumbăuții Zăhăicani
15. Cumarău	15. Cobălcentii ⁵⁾	13. <i>Câșla</i> lui Bechir
16. Molodova	16. Săcurenii	14. Cupcinii
17. <i>Enăuți</i>	17. Voloșcovu	15. Parcova
18. Seliște	18. Năslavcea ⁶⁾	16. <i>Rusenii</i>
19. Volcinețu	19. Bărnova de jos ⁷⁾	
20. Burduvu	20. Lipnic	
	21. Paustova	

*) Cu Seliștea Starova.

**) Cu Seliștea Rășanița.

1) Se mai numea Mereșeuca, iar de alții Tumanevca.

2) Cu Seliștea Vitreanca.

3) Seliște.

4) Cu seliștea Bilusăfca

5) Cu seliștea Cobălcenti.

6) Cu seliștea Hliniște.

7) Cu seliștea Cusărău.

8) Cu seliștea Hrubna.

9) Cu seliștea Slobozia-Văscăuți.

10) Cu seliștea Corăstăuți.

17. Pălade *)	16. Beșănăuții-Volodeni	17. Balasânești
18. Bârlădeanul	17. Edinița	18. Peririta
19. Hrenăuții	18. Hlinoiaia	19. Tițcanii (Luzii)
20. Mihălășenii	19. Rătunda-Lișăuți	20. Șirăuții di jos
21. Dânenii	20. Marcăuți	21. Hlina (di sus) ¹⁵⁾
22. Bulboaca Dămideni	21. Bălcăuții di jos-Cheșcu	22. Hlăvățu Cheșcu-Hrumăzeni
23. Hădărăuții	22. Culicăuți	23. Lipcanii-Nebulauca ²²⁾
24. Ocnita		
25. Mândăcăuții		
26. Bricenii		
-
4. Ocolul Mijlocului	5. Ocolu Prutului di jos	6. Ocolu Prutului di sus
1. Rosușenii	1. Costeștii	1. Zaluțiea ¹⁶⁾
2. Nouasulița de jos	2. Slobozia-Dumeni ⁴⁾	2. Ceabrău-Jora
3. Nilipăuții-Cosăuți	3. Varaticu ⁵⁾	3. Criva
4. Varticăuți	4. Horodiște-Trebujeni	4. Mămăliga ¹⁷⁾
5. Larga-Jăcoteni	5. Teredna Căpoteni ⁶⁾	5. Coșulenii
6. Cășla Jamjiului	6. Brâncenii ⁷⁾	6. Negrinița
7. „ Ciolacului	7. Șărbaca	7. Șândrenii
8. Cotela-Soloninca	8. Cucușești ⁸⁾	8. Costicenii ¹⁸⁾
9. Cotiușenii-Săncăuți ¹⁾	9. Corpaciu ⁹⁾	9. Vancicăuți ¹⁹⁾
10. Tăbanii-Mlenăuți	10. Bădrăgii ¹⁰⁾	10. Tărășăuții
11. Caracușenii-Dușcenii ²⁾	11. Vișoara ¹¹⁾	11. Marșinița ²⁰⁾
12. Trestieni	12. Bogdănești ¹²⁾	12. Nouăsulița di sus
13. Trinca-Șfetcăuți	13. Burlănești	13. Coteleu
14. Târnova ³⁾	14. Feteștii ¹³⁾	14. Mălineștii
15. Hurgănești	15. Corjăuții-Cișcani ¹⁴⁾	15. Cerlina
	16. Hrămești (Luzii)	16. Stălineștii ²¹⁾
		17. Nisfoaia
		18. Cășla lui Sali

11) Cu seliștea Vertipor.
 1) Cu seliștele Bărlinșii și Grumăzești.
 2) Cu seliștele Lămășana și Lopatinii.
 3) Cu moșla Holohorenii.
 4) Cu seliștea Dumeni.
 5) Cu seliștea Bădrăjii.
 6) Cu seliștea Vertep.
 7) Cu seliștele Hancăuții și Băzdăjenii.
 8) Cu seliștea fără nume.
 9) Cu seliștea Scăfrenii.
 10) Cu seliștele Pătrăuți și Văscăcenii.

11) Cu seliștea Vișoara.
 12) Cu seliștea Bogdănești.
 13) Cu seliștea Hrișeni.
 14) Cu seliștele Corjeuți și Cișcani.
 15) Cu seliștea Melenteuți.
 16) Cu seliștea Plăcu.
 17) Cu seliștea Jencăuții.
 18) Cu seliștea Dumeni.
 19) Cu seliștea Vancinița.
 20) Cu seliște fără nume.
 21) Cu o seliște—vechiul oraș Călinești.
 22) Cu seliștele Nebulauca și Peciste.

7. Ococul Hilavățului

1. Anadolu
2. Dărăbanii
3. Căpeleuca
4. Dăncăuții
5. *Pășcăuții-Vorniceni*
6. Dolinenii
7. Stăucenii
8. Crăstineștii
9. Ghenăuții
10. Șășcăuții
11. Săncăuții
12. Răchitna
13. Răucăuții ¹⁾
14. *Stroeștii*
15. Rângaciu

16. Doljocu
17. Berestia
18. *Șărbinița*
19. *Forosna*
20. *Sângeru*
21. Cruhlicu
22. *Bilăuții*
23. Hăjdău
24. Bălcăuții di sus
25. *Tulbureni*

8. Ocolu Rașcovului

1. Nădăbăuții
2. Rucșinu
3. Cipănosu
4. Gherghetuții
5. Șirăuții di sus

6. Vlădicina
7. Zarușanii
8. Clișcăuții
9. Poiana
10. Malinița
11. Șălăuții
12. Bocicăuții
13. Grozănița
14. Colincăuții
15. *Rujavinița*
16. Balamuteuca
17. Onutu
18. *Perebiicăuții*
19. Rohotinu
20. Rașcovu
21. Prihorodu
22. Otacii

ȚINUTUL SOROCII

1. Ocolul Nistrului di jos

1. Vorâncău
2. Nemereuca
3. Cerlina
4. Zaluceni
5. Vârtejăanii
6. Napadova
7. Senătăuca
8. *Japca*
9. Lămanova
10. Salcea
11. Cotu Podoimii
12. Climăuții
13. Socolu
14. Tărasova
15. Solonceni
16. Mateuții
17. Boșernița
18. Glinjenii
19. Mihulenii
20. *Alcidaru*
21. Poeana

22. Curăturile
23. Văscăuții
24. Șătrenii
25. Timiliuții
26. **Rașcovu**

2. Ocolul Câmpului di jos

1. Ciornița
2. Coșernița
3. Unchiteștii
4. Cuhureștii di jos
5. Cuhureștii di sus
6. Poeana Cunici
7. Coșmirca de sus
8. Coșmirca de jos
9. Glăvăneștii
10. *Șistacii*
11. Cobâlna nouă
12. Cobâlna veche
13. *Chipeșca*
14. *Răspopenii*
15. Târșăței
16. Găuzenii

17. Dobrușa
18. *Răceștii*
19. Zahorna
20. Harbuțcanii
21. Bodeștii
22. Pohoarnile
23. *Cotiușenii*
24. Cunicia
25. Hârtop
26. *Câșla Casandrii*
27. *Schitu Coșălăucelor*

3. Ocolu Răutului

1. *Dumulunjenii*
2. Căpreștii
3. Prodăneștii
4. *Ordășeii*
5. Rogojenii
6. Vadu Țării
7. Gândeștii
8. Peripetca
9. Gura Camincii
10. Hvozdu

¹⁾ Cu seliștea Colinețu

11. Florești	3. <i>Tătărauca Veche</i>	27. Cirișnovățu
12. Mărculeștii	4. <i>Tătărauca Nouă</i>	28. <i>Hristicii</i>
13. Drojdieștii	5. <i>Rughii</i>	29. <i>Câșla Pârliței</i>
14. Gura Căinarului	6. Samoleuca	30. Bujărauca
15. Putineștii	7. Arioneștii	31. <i>Vanțana</i>
16. Țipliceștii	8. Călărășăuca	32. Soroca
17. Alexăndrenii	9. Unguri	
18. <i>Slobozia Bălțile</i>	10. Vălcinețu	7. Ocolu Câmpului
19. Sângurenii Vechi	11. Codrenii	di sus
20. Sângurenii Noi	12. Verijânii	1. <i>Bacsanii</i>
21. Hăsnășenii di jos	13. Lencăuții	2. Bolbocile
22. Hăsnășenii di sus	14. Hârbova	3. Poșta. Bolbocii
23. Cubolta	15. Sauca	4. Măcăreuca
24. <i>Izvoarele</i>	16. Bricenii	5. Chetrosu
25. Căinarul Veche	17. Teleșăuca	6. <i>Câșla Schinenii</i>
26. Frumușica-Coșu-jânii	18. Balinții	7. " Zgurița
27. <i>Câșla Trifănești</i>	19. Călărășăuca (<i>schit</i>)	8. " Bolboci
28. Sivirova	20. Otaci-Mojilău	9. " Chietrosului
29. <i>Câșla</i>	6. Ocolu Mijlocului	10. " Șurile
4. O. di pîsti Răut	1. Solcani	11. " Drochie
1. Brânzanii	2. Volovecința	12. Mândăcul Nou
2. Pistruenii	3. Cureșnița	13. Mândăcul Vechi
3. Răzălăii	4. Șăptilicii	14. <i>Câșla Mândăcului Veche</i>
4. Băloșăștii	5. Iurjănița (<i>schit</i>)	15. <i>Salviri</i>
5. Frăteștii	6. Iurjănița (<i>sat</i>)	16. Ghizdita
6. <i>Câșla Cotiujeni</i>	7. Cosăuții	17. <i>Câșla Boroseni</i>
7. Ciutulești	8. Lublenița	18. Târnova
8. Borodniceni	9. Ocolina	19. Horodiciu
9. Bahrineștii	10. Țăpilova	20. Trăisteni
10. <i>Câșla Cucueți</i>	11. Zastânca	21. Corbu
11. Stârcenii	12. <i>Voloavile</i>	22. Climăuții
12. Prajila	13. Volovița	23. Ciornoleuca
13. Vădurelile	14. Trifăuții	24. Braicău
14. <i>Câșla Criviile</i>	15. Vasâlcău	25. <i>Câșla Moșana</i>
15. <i>Câșla Rădoaia</i>	16. Racovăț	26. Sudarca
16. Țăpleștii	17. <i>Slobozia-Voroncău</i>	27. <i>Câșla Horodiște</i>
17. Heciu vechi	18. <i>Stoicani</i>	28. Visoca
18. Heciu Nou	19. <i>Odăile Stoicanilor</i>	29. <i>Câșla Cotova</i>
19. Bilicenii	20. Solonețu	30. <i>Câșla Cărcăuții</i>
20. Bălți	21. Ciripcău	31. Poșta Visoca
5. O. Nistrului di sus	22. Pripicenii	32. Mălcăuții
1. <i>Criminciucu</i>	23. <i>Rădulenii</i>	33. Dărcăuții
2. Iarova	24. Vădenii	34. <i>Bădicenii</i>
	25. <i>Câșla Vădenilor</i>	35. <i>Câșla Nicorești</i>
	26. Părcanile	

ȚINUTUL IAȘULUI

1. Ocolu Ciuhurului

1. Dâncenii
2. Hrenăuții
3. Rediul Mare
4. Rujenița
5. Oneștii
6. Păgubenii
7. Dondășeni
8. Fântâna Albă
9. Odaia Chetroșica
10. Scăenii
11. Odaia Frăsânii
12. Brătășenii
13. Șotrâncani
14. Zăhăicani
15. Boroseni
16. Copăceanca
17. Ivanușca
18. Cucuești
19. Hiliuți
20. Stângăcenii
21. Odaia Stâncăuți
22. Mălăești
23. Gălășeni
24. Duruitoare
25. Dămășcani
26. Pătrușeni
27. Camenca-Lucăcenii
28. Butești lui Velușcă
29. Buteștii lui Stavăr
30. Slobozia Butești
31. Cobani
32. Odaia Ochiu Alb
33. „ Danu
34. „ Hâjdieni
35. „ Sturzeni
36. „ Pârjota
37. „ Cajba

2. Ocolu Prutului

1. Vasiliuții Mici (Luzii)
2. Balotina
3. Tomești *)

4. Bicericani

5. Căldărușa
6. Cuhnești
7. Slobotca
8. Chilia
9. Ciuciulea
10. Fideștii
11. Morile lui Osmachi
12. Dușmanii
13. Glodeni
14. Chetriș
15. Ustia
16. Năvârneț
17. Călineștii
18. Honceștii
19. Drujinenii
20. Coilici

3. Ocolu Câmpului

1. Rece
2. Aluniș
3. Corlăteni
4. Pârliții
5. Prajila de sus
6. Obreja
7. Lămbenii
8. Odaia Cârpița
9. Odaia Iablona
10. Pânzărenii
11. Urucui
12. Reuțel
13. Breha
14. Frijenii
15. Oșenii
16. Odaia Folești
17. Folești
18. Odaia Catranlâc
19. Glinjenii
20. Zâmbroani
21. Ezărenii
22. Ciuciuenii
23. Bursuceni
24. Coșcodeni

25. Flămânzeni

26. Măgurele
27. Dumbrăvița

4 Ocolu Codrului

1. Vărzărești
2. Șândrenii
3. Săliște
4. Ciuteștii
5. Pănășești
6. Găureni
7. Bălănești
8. Milești
9. Boldurești
10. Odaia Custura
11. Rădenii
12. Bumbăta
13. Cornești
14. Mircești
15. Boghicieni
16. Sânești
17. Mânzătești
18. Hârcești
19. Codratești
20. Bobletici
21. Măgura
22. Chietroasa
23. Soci (Slobozia-Burghele)
24. Odaia Coșeni (Luzii)
25. Teșcurenii

5. Ocolu Braniștei

1. Cățălenii
2. Mitocu Nemțenilor
3. Bălăurșeti
4. Zbiroaia
5. Poiceștii
6. Grozăștii
7. Titieni
8. Vale Trăisteni
9. Sălăjcenii

*) Cu moșia Zudurenii

10. Bădrăsoaia	30. Mânzăteștii Vechi	18. Bogdănești
11. Isăicani	6. Ocolu Turie	19. Zagarancea
12. Tănjăleștii	1. Trifești	20. Odaia Petrești
13. <i>Mărinici</i>	2. Iugani	21. Todirești
14. Bâzdâga	3. <i>Bocșa</i>	22. Pârliții
15. Soltăneștii	4. Răsăpeni	23. <i>Poșta Rezina-Golăești</i>
16. <i>Frăsăneștii</i>	5. Izvoarele	24. Florești
17. Bacșanu	6. Lucăceni	25. Stânjănenii (<i>Slobozia-Bușilă</i>)
18. Măcărești	7. <i>Mirceni</i>	26. Grăsenii
19. Brătuleni	8. <i>Untenii</i>	27. Odaia Costinel
20. Florițoaia	9. <i>Vrăneștii</i>	28. Buciumeni
21. <i>Citireni</i>	10. <i>Tocsobenii</i>	29. Cioropcani
22. <i>Onțăștii</i>	11. Ghermanu	30. Stolniceni
23. Mătălești	12. Miclăușeni	31. Scumpia
24. Vulpești	13. Sculenii	32. Sărata
25. Mănăilești	14. Dănești	33. Șoltoi (<i>Slobozia-Folești</i>)
26. Costuleni	15. Blândești	
27. Dănuțeni	16. Medeleni	
28. Odaia Ursești	17. Săimeni	
29. Ungheni		

ȚINUTUL ORHEIULUI

1. Ocolu Câmpului	23. Mâncenii	14. Țahnăuții
1. <i>Susleni</i>	24. <i>Chiștelnița</i>	15. Sârcova Lipoveni
2. <i>Berezlogi</i>	25. Căcărăzeni	16. Fuzăuca
3. <i>Slobozia Hodorogi</i>	26. Bravicieni	17. <i>Horodiște</i>
4. <i>Ciuhurenii</i>	27. <i>Cuizăuca</i>	18. Lalova
5. <i>Beeștii</i>	28. Ghiduleni	19. Hrabova
6. <i>Chipircenii</i>	29. <i>Scorțânii</i>	20. Stodolna
7. Sârota	2. Ocolu Nistrului di sus	21. <i>Slobozia</i>
8. <i>Curleni</i>	1. <i>Oleșcanii</i>	22. Lopatna
9. Voroteșile	2. Șoldănești	23. Jora di sus
10. Șărcanii	3. Părcanile	24. Jora di Mijloc
11. <i>Slobozia Izvoare</i>	4. <i>Lipiceni</i>	25. Jora di jos
12. Bușăuca	5. Păpăuții	26. <i>Slobozia Bulăești</i>
13. Cogălniceni	6. Ciorna	27. Vâșcăuții
14. Trifești	7. Răzâna	28. Oxântia
15. Pereni	8. Stohnaia	29. Molovata
16. <i>Horghinești</i>	9. Săharna	30. Mărcăuții
17. <i>Pripiceni</i>	10. Buciușca	31. Holercanii
18. <i>Sămășcani</i>	11. Ichimăuții	32. Ustia
19. <i>Ignăței</i>	12. Cenășăuții	33. Creuleni
20. Peciște	13. <i>Țareuca</i>	34. <i>Șchit</i> Hătișca
21. Pohribeni		35. „ Răzâna
22. <i>Mășânii</i>		36. „ Horodiște

37. „ Saharna

3. O. Răutului di sus

1. Brăghiceni
2. Târzieni
3. Cășla Ursului
4. Ciocălteni
5. Sărătenii
6. Cășla Sărătenii
7. Indărăpnici
8. Tântăreni
9. Negureni
10. Tițicani
11. Căzănești
12. Vadulecă
13. Pepeni
14. Drăgănești
15. Sânjerei
16. Copăceni
17. Prepeșița
18. Benești
19. Verejeni
20. Zăhăicani
21. Coropcenii
22. Clisova
23. Breanova
24. Ghermănești
25. Poșta Mălăești (Luzii)

4. O. Răutului di jos

1. Văcișii
2. Schit Tabăra Hol boca
3. Mănăstirea Curchi
4. Slobozia Mana
5. Săliște
6. Slobozia Râșca
7. Slobozia Doamnei
8. Mitocu (Luzii)
9. Cișme (Luzii)
10. Chiatra
11. Păhărnicieni
12. Jălăboc
13. Furceni
14. Ivancea

15. Bolohan

16. Pivniță (Luzii)

17. Brănești

18. Trebujeni

19. Mășcăuți

20. Bălășești

21. Răculești

22. Jăvreni

23. Ohrincea

24. Cruhlic

25. Izbiște

26. Hârtoș

27. Poșta Orheiului

28. Orhei

5 O. Nestrului di jos

1. Mereni
2. Cobusca di sus
3. Cobusca di jos
4. Telița
5. Slobozia Bubuej
6. Chirca (Luzii)
7. Slobozia Roșcana
8. Speia
9. Sărpeni
10. Pohăceni
11. Ghilacău
12. Dubăsari vechi
13. Corjova
14. Malu Tohatinului
15. Vadu lui Vodă
16. Onițicani
17. Slobozia Caliceni
18. Boșcana
19. Slobozia Chetros
20. „ Coșernița
21. Hrușova
22. Goianu
23. Făurești
24. Vădeni
25. Budești
26. Lupa (Luzii)
27. Surugii Mereni
28. „ Halilești

6. O. Cohălnicului

1. Fundu Galbinii

2. Bătănii

3. Hâncești

4. Lăpușna

5. Cărpenești

6. Drăgușeni

7. Topor

8. Stolniceni

9. Spăriești

10. Lohănești

11. Ciuciuleni

12. Pereni

13. Săcăreni

14. Crâstești

15. Iurceni

16. Bolsun

17. Boghiceni

18. Șășcani

19. Cotul Morii

20. Pășcanii

21. Călmățui

22. Leușeni

23. Bujor

7. Ocolul Botnii

1. Dănceni
2. Săciteni
3. Ialoveni
4. Milești
5. Negrești
6. Băcioi
7. Sângera
8. Puhoi
9. Budăi
10. Tipala
11. Răzării
12. Horăști
13. Zămbrenii
14. Hansca
15. Gărlili
16. Costești
17. Pojărenii
18. Bardâr
19. Rusăști
20. Vășienii
21. Ulmu
22. Căpriana

23. Malcoci
24. Nimoreni
25. *Suruceni*
26. Schit Condrița
27. „ Suruceni

8. O. Bucovățului

1. Mănecști
2. Buicani
3. *Durlești*
4. *Cartâșa*
5. *Trușenii*
6. *Chicera*
7. *Cojușna*
8. *Strășenii*
9. *Curluceni*
10. *Pănășești*
11. *Vorniceni*
12. *Lozova*
13. *Miclăușeni*
14. *Dolna*
15. *Nisporeni*
16. *Mălina*
17. *Chișinău*

9. O. Fața Bâcului

1. *Ghidighiâi*
2. *Hulboaca*
3. *Sărețai*
4. *Roșcanii*
5. *Negrești*
6. *Poșta Negrești*
7. *Tătărești*
8. *Gălești*
9. *Vărzărești*
10. *Chitușca*
11. *Pârlești*
12. *Nișcanii*
13. *Bărăiacu*
14. *Tuzora*
15. *Novaci*
16. *Verca*
17. *Poșta Bărăiacu*
18. *Uricova*

19. *Vălcinețu*
20. *Bahmuti*
21. *Săăpoteni*
22. *Hârjauca (mân.)*
23. *Mândra*
24. *Pălanca*
25. *Răciula (cu mân.)*
26. *Horodiște*
27. *Sadova*
28. *Pârjolteni*
29. *Slobozia -Onești*
30. *Buda*
31. *Ciorăști*
32. *Petrecani*
33. *Visterniceni*
34. *Poșta Chișinăului*
35. *Cobăești*
36. *Lupa*
37. *Timiliuț*
38. *Probota*
39. *Slobozia Reciula*
40. *Hârjauca-sat*

10. Ocolu Ichelului

1. *Stanca*
2. *Cămince*
3. *Teleșău*
4. *Peresăcina*
5. *Pocșăști*
6. *Zamcioji*
7. *Micăuți*
8. *Lohănești*
9. *Pașcani*
10. *Slobozia Scurta*
11. *Isnovăț*
12. *Slobozia Râșca*
13. *Stețcanii*
14. *Miclești*
15. *Rădeni*
16. *Beliești*
17. *Greblești*
18. *Cobălca*
19. *Țăgănești*
20. *Schit Țăgănești*

21. *Onești Țăgănești*
22. *Voinova*
23. *Slobozia Chirianca*
24. *Zubrești*
25. *Răce*
26. *Mărtinești*
27. *Drăsliceni*

11. Ocolu Culei

1. *Isacova*
2. *Morozăni*
3. *Dâșcova*
4. *Puțânteii*
5. *Slobozia Viprova*
6. *Hulboaca*
7. *Hetilova*
8. *Slobozia Valea Popi*
9. *Săsănii*
10. *Bravicea*
11. *Meleșănii*
12. *Țăbirica*
13. *Hoginești*
14. *Slobozia*
15. *Hoginești*
16. *Onășcanii*
17. *Dereneu*
18. *Hârbovăț*
19. *Rădenii*
20. *Cornova*
21. *Năpădeni*
22. *Păulești*
23. *Slobozia Bularda*

12. Ocolu Măetinilii

1. *Hirova*
2. *Hirișănii*
3. *Beșănii*
4. *Cucioaia*
5. *Măndrești*
6. *Ciulucani*
7. *Câșla Hiliceni*
8. *Gărdești *)*
9. *Câșla Gărdești*

*) Cu moștile Cozești și Boldești.

10. Hiliceni	13. Telenеști *)	16. Buddiu
11. Mihalăsa	14. Leoșenii	17. Crăsnășenii
12. Inești	15. Văsăeni	18. Bogzăști

ȚINUTU BENDERULUI

1. Ocolu Benderului	19. Căușanii-vechi	44. „ Arnău ¹⁴⁾
1. Sălcuța Hotărniceni	20. Frumușica	43. „ Abadjer ¹⁵⁾
2. Tănătarii	21. Cășla Câlneu	44. „ Sala ⁸⁾
3. Fărlădan } (Mazâli)	22. Seliște Copceac	45. „ Lemeni ³⁾
4. Hârbovățu	23. „ Acsac-Mârza ²⁾	44. „ Bibiri ³⁾
5. Bulboaca	27. Seliște Canaraua ³⁾	45. „ Botezat ¹⁶⁾
6. Calfa	28. „ Caibolu ³⁾	45. „ Alexandri ¹⁶⁾
7. Gura Băcului	24. Cășla Burda ³⁾	46. „ Iord. Sala ¹⁷⁾
8. Hagimus	25. „ Laiului ³⁾	3. O. Achermanului
9. Ghiol Chioi	26. „ Mitropoliei ³⁾	1. Carahasan
10. Cărcăești	29. „ Leahu ³⁾	2. Corcmaz
2. Ocolu Căușanilor	30. „ Bulgaru ⁴⁾	3. Tudora
1. Zaim	31. „ Sârghi ⁵⁾	4. Palanca
2. Apaci	32. „ Balaur ⁵⁾	5. Hancășlasi
3. Docuz ¹⁾	33. „ Oncu ⁵⁾	6. Roșie
4. Săiți (Luzii)	32. „ Cormenco ⁵⁾	7. Caplau
5. Olănești	33. „ Hagi-Gheciu ⁶⁾	8. Tatarburnu
6. Purcarii	34. „ Ciolacu ⁷⁾	9. Tașlăc
7. Răscăeți	35. „ Filimon ⁷⁾	10. Zulucarii
8. Ciobârciu	36. „ Terenti ⁷⁾	4. Ocolu Bugeacului
9. Tălmaza	35. „ Bulgaru ⁸⁾	A. Moldovenii
10. Leontia	36. „ Cara-Stoian ⁹⁾	1. Taraclia
11. Copanca	37. „ Cuciurea ⁹⁾	2. Baimaclăe
12. Chițcani	38. „ Bolgaru ⁹⁾	3. Batăru
13. Cărnățeni	37. Seliște Tamur ⁹⁾	4. Selemet
14. Popofca	38. Cășla Coiciu ¹⁰⁾	5. Cimișliu
15. Ermoclăe	39. „ Zani ¹¹⁾	6. Javgur
16. Slobozia-Hănesei	40. „ Arnăutului ¹²⁾	7. Cenac
17. Feștelii	41. „ Glafce ¹³⁾	8. Ciucur-Mințir
18. Căușani-târg	42. „ Crășmaru ¹⁴⁾	
	43. „ Hariton ¹⁴⁾	

*) Cu sat. Telenеști.
¹⁾ Tocuz (?)
²⁾ Pe cracul Sărății. Are odala Zagora.
³⁾ In valea Saratel.
⁴⁾ In valea Cantemir.
⁵⁾ In valea Cilighider.
⁶⁾ Pe seliștea Casaldăc in v. Cilighider.
⁷⁾ In v. Ceaha.
⁸⁾ In v. Cașpulat.

⁹⁾ In v. Gealairiu.
¹⁰⁾ In v. Frumușica.
¹¹⁾ Pe seliștea Frumușica - Veche in v. Cilighider.
¹²⁾ La obârșia văii Cilighider.
¹³⁾ La Gura Câlneului.
¹⁴⁾ Pe seliștea Acsuriu in v. Saratel.
¹⁵⁾ In v. Acsuriu.
¹⁶⁾ In v. Manzâri.
¹⁷⁾ Pe seliștea Eș-Murza in v. Manzâri.

9. Obaglă-geaba	6. Cioc-Meidan	3. „ Harit
10. Slobozia Ciora-
mârza	7. Congaz	4. „ Hasanbei
11. „ Perjului	8. Beș-Alma	5. „ Terenti
	9. Baurci	6. „ Brânca
B. Colonii bulgare	10. Ceadâr Lunga Nouă	7. „ Hadji
1. Chiriet	11. Tomai	„ Gheorghe
2. Copceac	12. Haidar	8. „ Iosif
3. Dezghinje	C. Odăile Bugeacului	9. „ Stratan
4. Beșghioz	1. Odaia Buciușcan	10. „ Țurcan
5. Chersău	2. „ Colun	11. „ Cara Petcu
		12. „ Costin

ȚINUTU CODRULUI.

1. Ocolu Codrului.	20. Șamailia	7. Tomai
1. Cazandjic	21. Capaclia	8. Cuhurlui
2. Cășla Brașovan	22. Vetrișoia	9. Sărățica
3. „ Tudoreiu	23. Hănasăni Noi	10. Ialpujelu
4. Copcui	24. Leova	11. Gradiște
5. Toceni	25. Cășla Rătunda	12. Sahaidac
6. Lecanii	26. „ Capacliei	13. Cărbuna
7. Canie (Pe Tigheciu)	27. „ Dizmierdați	14. Cainarii
8. Harağășu	28. „ Dobreni	15. Coșcalăia
9. Larga	29. „ Hănăseni	16. Baccealăia
10. Hănăseni Vechi	30. „ Sădăc	17. Luțenii
11. Cocealia	(Chirimgiu).	18. Geamăna
12. Tegheciu	2. Ocolu Hotărniceni	19. Gangura
13. Măcrești	1. Molești	20. Pădurații Berdeului
14. Cărpeștii	2. Gura Galbină	21. Pogoneștii
15. Boroganii	3. Caracui	22. Sarata
16. Enichioi	4. Oracu	23. Cășla Dănilă ¹⁾
17. Baimaclăe	5. Ceadăru	24. „ Armanu ⁴⁾
18. Sădăcu	6. Minjiru	25. „ Măcărescu ²⁾
19. Cășla Cherimegiu		26. „ Dalmirale ³⁾

ȚINUTU IZMAILULUI.

1. Ocolu Chilieii	5. Caraciuc ⁶⁾	11. Ceamașir
1. Vâlcov	6. Cișme	12. Derichioi ⁷⁾
2. Hagi-Ibrahim	7. Chitai	13. Hagi-Curda
3. Halilești	8. Curmanchioi	14. Câșlița
4. Noroșei ⁵⁾	9. Enichioi	15. Hășanspahi
	10. Caramahmet	16. Cichirlighitai.

¹⁾ Pe suhatu dela Căinari.²⁾ Pe suatu Trespazar (lângă Luțeni?).³⁾ Lângă Larga.⁴⁾ Pe suatu Baccealei.⁵⁾ Nerușai.⁶⁾ Z s și azi Careacichi (?).⁷⁾ Muravlevca.

2. Ocolu Cahulului	3. Ocolu Izmailului	2. Culibași
1. Impuțita	1. Babile	3. Brânza
2. Bugeagu	2. Doluchioi	4. Văleni
3. Vălcănești	3. Erdecburnu	5. Slobozie
4. Cișme-chioi	4. Tașbunar	6. Sirieni ²⁾
5. Hagi Abdula	5. Cobei ¹⁾	7. Giurgiulești
6. Itulie	6. Copceac Tatar	8. Vadu Boului
7. Cara-Gaciu	7. Satalăc-Hagi	9. Mândrești
8. Satu-Nou	8. Taraclăe	10. Câșlița
9. Cartal.	9. Cairaclăe.	11. Frecăței
10. Barta	4. Ocolu Prutului	12. Anadolu
11. Bulboaca	1. Reni	13. Bujoru.
12. Curci.		

ȚINUTU GRECENILOR.

1. Ocolu Prutului	15. Tâganca	8. Geagâlbaia
1. Larga ³⁾	16. Cășla-Țâganca	9. Tartaul-Bejănari
2. Plicu ⁴⁾	17. Burlacu	10. Taraclăe
3. Zărnești	18. Grecenii	11. Baimaclăe
4. Frumoasa	19. Cășla Vlădești.	12. Borceac
5. Roșu	2. Ocolu Cahulului	13. Ciucur-Mișe
6. Cârhana	1. Cojdamgalia-Beje-	14. Chesoliu-Mare
7. Pelinei-Moldoven	nari	15. Chesoliu-Mic
8. Pelinei-Bulgar	2. Cârba-Oglu	16. Caiet (Caiat)
9. Manta	3. Musait	17. Cojdamgalia-
10. Vadu lui Isac	4. Ciomai	Mare
11. Goteștii	5. Aluat	18. Tatar-Baurci
12. Ciobalaccia-Larga	6. Acbota ⁶⁾	19. Caza-Iachăe
13. Tartaul-Larga	7. Hagichioi	20. Luțăștii
14. Baurci-Moldovan ⁵⁾		21. Ciobalaccii-Tatar.

T. Porucic

¹⁾ CUBEI.

²⁾ ZIS ȘI BUBUEȘTI.

³⁾ ARE 4 MOȘI : (hlze) Larga, Negrilești, Păcurești și Vlădești.

⁴⁾ CU BALTA BALACE.

⁵⁾ CU MOȘIA CORNU BERBECULUI.

⁶⁾ PE VALEA PĂRULUI.

Cântarea neamului.

O neam cu vii daruri, de Sus înzestrat
Ca tine oare care-i mai blînd și bărbat ?
Temut în războaie, în pace 'nțelept ;
Cu suflet de visuri ce viață aștept ?

O insulă mică în marea de spini,
Ai stat sub puhoiul de barbari haini
Și-a fost o minune cum stat-ai — granit
În aprigul vifor ce-atîți a zdrobit.
Dar tu avuși Legea ca scut pe pămînt
Și drept mîngîiere, sublimul tău cînt.
Din mări de amaruri rămas-ai călit
Și'n suflet Cântarea un cuib și-a găsit.
Unirea, de veacuri, tu ai așteptat
Și-azi ai unirea, o neam încercat !
Căci lege a firii, în veșnicu-i joc
E : Cele de-o seamă să stea la un loc.
Cum mușchiul de piatră se află lipit,
Cum fumul de flăcări e nedespărțit, —
Nisipul de undă în veci însetat,
Și pruncul de mamă, în veci alintat,
Și nici-o putere pe 'ntînsul pămînt
Nu poate să dărme al firii cuvînt.
Fii gata dar, neam între neamuri ales.
Lăsa-se-va harul de Domnul trimis,
Dreptate făcut ți-ai cu braț oțelit.
Acum stai în lume, vînjos și unit,
Făclia Dreptății ducînd între ginți,
Din o biruință în noi biruinți.
Dar pentru 'nalta 'nfăptuire, o frați, se cade să jertfim
A noastră viață de ispită, ce ca'n ospețe o trăim.
C'un suflet, cuib al datoriei, să ne 'ncordăm al nostru braț

La muncă rodnică și plină, ce ni se cere cu nesaț.
 Cărmacii țării mână 'n mână să tragă bunului popor,
 Măreață brazdă, cheazășie a unui vajnic viitor.
 La muncă dar, iubiți tovarăși, s'aducem neamului în dar
 Avântul sacru-al tinereții și sufletescul ei nectar.
 Cu toții strânși într'o unire, cu pildă dela marii morți,
 Să făurim cu-a noastră trudă cea mai măreață dintre sorți,
 Lăsând urmașilor de-a pururi, un liber neam pe veci unit.
 Izvor de fapte strălucite și o virtute de granit.
 Nici când să răbdăm ca să piară ucis
 Avântul sublimului vis :
 Lega-vom l'ai noștri copii jurământ,
 Din leagăn și pîn' la mormânt
 În rugile lor spre Eternul Eter;
 Cum pânea vieții o cer,
 Să oară ca'n veci să rămână uniți
 Cu frații lor buni și iubiți.

SERGIU VICTOR CUJBĂ

Toamnă.

*Toamnă, cântec de durere,
 Vânturi triste, obosite,
 Dece mi-ați adus la poartă
 Flori și frunze ofilite?..*

*Dece ploaia trist isbește
 Geamul mic dela cămară?..
 Parcă plâng în mine jalnic
 Zorile de astăvară.*

*Cârdul de cocori, aseară
 Pribegind în altă parte,
 A furat seninul vieții
 Și l-au dus cu ei departe.*

*Când amurgul jălav cade
 Peste firea vestejită,
 Amintirea plânge'n mine
 Ca o pasăre rănită...*

Sergiu Sârbu
 Soroca

Valorificarea ostrovului „Câșlița”

— O PILDĂ DE MUNCĂ CREATOARE BASARABEANĂ —

Județul Ismail are mai multe deosebiri tipice, prin care se distinge de celelalte județe ale Basarabiei. Una din aceste deosebiri este și marea întindere de terenuri inundabile, existente în județ.

Sub denumirea de terenuri inundabile înțelegem suprafețele de teren, care, la anumite epoci, în majoritatea cazurilor numai în lunile Aprilie — Iunie, sunt acoperite cu ape, revărsate de Dunăre și bălți.

După retragerea apelor, în a doua jumătate a lunii Iunie, aceste terenuri rămân acoperite cu mlaștină, uneori adâncă până la un metru și jumătate, peste care omul nu poate pătrunde fără primejdie. Mai târziu apar pe acele terenuri diferite ierburi de baltă, ca țipirig (*H. acicularis*), rogoz (*Typhacea*), osocă (*Cyperaceae*), papură, pănușiță și stuf.

Mai spre toamnă, și mai ales în anii secetoși, sau cu inundații mai mici, bălțile acestea se usucă și peste ele se înșiră o mulțime de cărări, în diferite direcții; peste grindurile mai înalte se întind și drumuri șerpuitoare, pe cari trec adesea la ananghie și care.

Lacurile însă cele mai joase rămân neconținut acoperite cu apă (așa zisele „jepci”) și produc pește de diferite specii mici.

Suprafața totală a acestei categorii de terenuri din județul Ismail este aproximativ de 70.000 ha., din cari: proprietatea Statului 28.500 ha., a Asociației celor 38 sate coloniste 20.000 ha, Primăria Vâlcov 15.000 ha, Primăria Ismail 5.000 ha și obștia Necrasovca Veche 1.500 ha.

Spre a da o idee de veniturile acestor terenuri în situația descrisă, arătăm: cele 20.000 ha. ale Asociației coloniștilor au fost arendate în anul 1923 cu 300.000 lei anual, adică 15 lei venit dela un ha; în anul 1928 cu 610.000 lei, adică cu 30 lei venit anual dela un ha. Alți proprietari nu au avut nici aceste venituri din exploatarea terenurilor în chestiune.

Populația harnică și muncitoare a acestui județ s'a gândit încă de mult la o valorificare rațională a acestor bălți și încă sub vechea stăpânire au început se apară pe suprafețele de teren inundabil, pe grindurile mai rădicate, mici porțiuni de teren, așa zise „apucături“, cultivate cu diferite plante agricole, cu pomi roditori (în special gutui), cu vii și un început de grădini de zarzavat. Apele mari și furtunoase, obișnuite în părțile locului primăvara, măturau nu odată aceste înjghebări gospodărești. Băștinașii însă nu se descurajau. În locul unei gospodărioare înecate și dispărute, totdeauna apărea alta, chibzuită cu mai multă socoteală contra inundațiilor.

Prin bălțile Ismailului din zona inundabilă a Dunării se văd și în prezent, și din an în an tot mai des, locuri rădicate prin canale de drenaj, prin pământ cărat și adus din alte părți, indiguite și plantate cu gutui, vii, porumb și zarzavaturi. Toate acestea dovedesc nemărginita putere de muncă și energie a țaranului nostru în lupta grea pentru existență.

Cele mai multe din aceste loturi, rupte cu munca grea și oboșitoare din gurile apelor inundabile și date culturii, sunt folosite de zeci de ani cu drept de embatic. Folositorii acestor terenuri plătesc din an în an arenda proprietarului, respectiv Statului. Unora li s'a recunoscut dreptul la împroprietărire cu acele terenuri pe baza legii agrare și cu ocazia aplicării acelei legi. Ultima categorie este neînsemnată; cei mai mulți sunt tot arendași anuali.

În urmă, în legătură cu aplicarea reformei agrare, a crescut și mai mult dorința de a primi teren în baltă și s'a întărit și copt idea, că numai printr'o muncă comună și organizată se va putea lupta cu apele inundabile și se va putea ajunge la biruință.

* * *

Aceasta idee a fost aplicată cu bune rezultate abia în anul 1927, când s'a pus în valoare un întreg ostrov, sub denumirea de ostrovul „Câșlița“, proprietatea Statului, în întindere de 5.096 ha., situat între Ismail și Chilia Nouă și înconjurat de brațele navigabile ale Dunării.

Ostrovul respectiv are un perimetru de 56 klm. 760 metri și dejurimprejur a fost înconjurat cu un dig protector contra inundațiilor și cele peste 5.000 ha. au fost transformate din „baltă“ fără nici o producție, din teren mlăștinos — focar de lăcuste, țințari și dife-

rite boale, — în teren de cultură de o producție fabuloasă pentru locurile noastre.

De notat este că cu facerea acestui dig cu un perimetru de peste 56 klm., bine reușit, care a dus la desecarea completă a ostrovului, s'a cheltuit abia suma de 78.000 lei, *lucrările fiind evaluate la suma de peste opt milioane lei.*

Iată cum s'a procedat.

În Noembrie anul 1926 Consilieratul agricol Ismail, în urma intervențiilor stăruitoare, a luat în primire dela administrația Pescăriilor Tulcea ostrovul Cășlița (reușita se datorește în parte faptului că postul de administrator era ocupat de un agronom, care a înțeles, că ostrovul pentru pescărie nu are aproape nici o importanță, iar sub regim agricol va putea aduce importante venituri) și a început distribuirea terenului din ostrov la locuitori. La început au fost foarte mulți solicitanți a „primi teren în baltă“, însă văzând cum se prezintă terenul s'au speriat de munca grea și mare, care trebuia să se depună pentru îndiguirea ostrovului și mai ales pentru defrișarea lui. Mulți din cei, care au avut aprobare pentru teren în ostrov dela Consilieratul agricol, prezentându-se la fața locului pentru a-și lua terenul în primire dela organele Consilieratului, renunțau la aceasta, spunând: „Este o prostie a crede, că se va putea face aci, unde încă nu a călcat picior de om, agricultură. Este o încercare zadarnică“ și plecau pe unde au venit.

Îi speria furia valurilor și a apelor inundabile, gata să se reverse peste malurile joase ale ostrovului, ce îngrozeu prundoele, sau ceiace în limba locală se numește „coblă“ și „buhornic“ — movilițele plutitoare, cu care era inundat interiorul ostrovului; îi descuraja și depărtarea (până la 30 klm.) a ostrovului dela domiciliul lor. În felul acesta s'a făcut dela sine selecția acelor care au primit teren în ostrovul Cășlița, rămânând astfel numai acei, pe care nu-i speria munca ce trebuia depusă și rezistența, ce trebuia opusă.

Nu aș putea afirma, că Consilierul agricol, în anii 1926 și 1927, ar fi refuzat cereri de teren în ostrovul Cășlița, însă pot afirma în schimb, că au fost foarte mulți locuitori nevoiași, muncitori de pământ, cari având aprobarea Consilieratului au refuzat a primi teren, pentru că nu aveau încredere că acea încercare de punere în valoare a ostrovului Cășlița va reuși.

Ca regulă generală s'a dat la fiecare câte un ha., la puțini câte un hectar și jumătate și, ca excepție, la unii câte două ha.

Distribuirea și parcelarea terenului din ostrov a fost foarte anevoioasă, măsurătoarea și parcelarea făcându-se prin stufiș, mlaștină și chiar apă. Lotul predat se măsura adeseaori numai în lat, la capătul care apăruse de sub apă. Adese ori peste unele loturi, date într'o direcție, veneau altele deacurmezișul. În unele locuri se măsura suprafața totală cu aproximație, pe cât era posibil, se înto-

În ostrov, după îndiguire.

cmea o schiță și tablouri nominale, urmând ca mai târziu, după secarea apelor, să se stabilească hotarele definitive a parcelelor pe teren.

În acest fel până în Octombrie anul 1927 s'au distribuit din întreaga suprafață de 5.096 ha. a ostrovului 3.820 ha. la 4.012 locuitori din 11 comune limitrofe. Ostrovul fiind proprietatea Statului s'a distribuit celor de mai sus terenul cu titlul de arendă anuală.

Odată terenul distribuit, s'a pus chestiunea îndiguirii și ameliorării ostrovului. Cei peste patru mii de deținători ai terenului din ostrov au fost constituiți într'un sindicat, având ca scop principal

„Construirea și întreținerea unui dig de apărare a ostrovului Cășlița în contra apelor inundabile ale Dunării, precum și orice lucrări de desecare, drenaj etc, care vor fi necesar a se face în comun pentru asanarea terenului din ostrovul Cășlița“. În ziua de 18 Octombrie 1927 statutele sindicatului au fost autentificate și au început în mod oficial și regulat lucrările pregătitoare pentru indiguirea ostrovului. Urma să se întocmească în prealabil un proiect și deviz de lucrări de indiguire cu studii și lucrări de niveliment și în consecință să se ceară aprobarea dela Ministerul de agricultură, respectiv pescăriile Statului. Sondând terenul la Ministerul de Agricultură în scopul obținerii aprobării de mai sus, ni s'a răspuns la Pescăriile Statului că această încercare este o utopie și că „Mai curând Dunărea va putea curge în sus decât se va putea face agricultură în ostrovul Cășlița“.

Ne-am dat seamă, că pe lângă cheltuelile mari, ce va trebui să le facem cu lucrările de niveliment și proiectul de indiguire, va trebui să pierdem mult și lung timp pentru a obține aprobarea dela Ministerul de agricultură; va trebui, probabil, să intervenim pe lângă diferite persoane politice, după cum este obiceiul,—lucruri care nu ne conveneau deloc.

Atunci ne am zis: A transforma un ostrov de peste 5.000 ha, înconjurat de brațele navigabile ale Dunării, din teren inundabil, fără nici o producție, în teren de cultură, este o adevărată revoluție, deci și calea, care trebuie s'o urmărim, va putea să fie mai mult sau mai puțin revoluționară. Dacă nu reușim, pierdem munca noastră; dacă reușim, cine ne poate face altceva, decât a admira curajul nostru și a imita opera noastră folositoare!

Și în consecință s'a hotărât: nu vom cere aprobarea dela Minister pentru indiguire; nu vom face obișnuitele studii cu devize în prealabil, ci vom așeza la muncă fără întârziere pe toți cei 4012 locuitori, cu familiile lor—o armată de muncitori, cu dragoste de muncă și cu credință în izbândă. Putem oare să reușim?....

Zis și făcut. În 5 zile am măsurat perimetrul ostrovului, de jurîmprejur; am cercetat în mod amănunțit situația malului ostrovului, împărțindu-l în patru categorii; am stabilit cubajul pe metru liniar pentru fiecare categorie de mal. De lucrări de niveliment nu am avut nevoie, întrucât știut lucru, că apele fiecărui an lasă un semn la toți arborii dela mal de nivelul lor. De acele semne ne-am

condus, calculând înălțimea digului la nivelul apelor extraordinare, după datele Serviciului Hydraulic. Astfel în 5 zile a fost întocmit proiectul lucrărilor de indiguire pentru tot perimetrul de peste 59 klm. și stabilit cubajul digului. Dacă nu am fi putut impresiona cu cifrăria, care de obicei e anexată de d-nii ingineri la asemenea lucrări, credem totuși că și noi în calculele noastre, în ceiace privește partea practică a acelor lucrări, am fost tot atâta aproape de realitate. Diferența practică între lucrările noastre și ale d-lor ingineri ar fi fost, poate, că a noastre ne-au costat abea 3.670 lei, iar ale d-lor ingineri ar fi costat cel puțin 200.000 lei.

In ostrov. — Recolta de usturoi.

Odată terminată măsurătoarea și calculele asupra lucrărilor de dig, s'au întocmit tablouri nominale de toți cei peste 4.000 locuitori, cărora li s'au distribuit cele 3.820 ha., din ostrovul Cășlița, grupând locuitorii pe sate. Așa s'au făcut mai multe (16 la număr) grupuri de locuitori, stabilindu-se cât teren deține fiecare grup și locuitor în parte.

Pentru fiecare grup de locuitori am desemnat delegați, însărcinându-i cu supravegherea și îndrumarea lucrărilor de indiguire. Cu toți acei delegați (în număr de 32) am făcut școală la fața locului, formând astfel un-fel de instructori pentru indiguirea ostro-

vului. Toți acei delegați au fost plătiți pentru munca lor cu câte 1.500 lei lunar fiecare — principalul articol de cheltueli pe care l-am avut cu indiguirea ostrovului.

După toate aceste lucrări am repartizat întregul mal al ostrovului de 56 Km. 760 metri între toate cele 16 grupuri de locuitori, deținători de teren, proporțional cu suprafața ce posedă fiecare grup și ținând seamă de situația malului, conform celor patru categorii, despre care am vorbit mai sus. Delegații — instructori au repartizat la rândul lor fiecărui din cei trecuți în tablou o porțiune de mal, proporțional cu numărul ha., ce le posedă — mai mult sau mai puțin după situația malului.

Am pus un termen pentru începerea și terminarea lucrărilor și în mai puțin de una lună de zile, a crescut ca din pământ în jurul ostrovului un dig, care avea la bază 5—7 metri, sus trei metri jumătate, iar înălțimea calculată cu $\frac{1}{2}$ metru mai sus de cât apele extraordinare, după datele Serviciului Hydraulic.

În locurile mai periculoase digul a fost căptușit cu gard de scânduri, nuele sau stuf. Într'un loc, care prezenta mai mare pericol și amenințări, s'a făcut un al doilea dig, imediat în spatele primului dig — pe o distanță de 280 metri. Pământul pentru dig a fost luat de pe porțiunea, situată între dig și Dunăre, formându-se un șanț care cu timpul a fost potmolit de apele Dunării.

Asfel ostrovul a fost indiguit de jurîmprejur în mai puțin de una lună de zile. Apele, cari au venit în primăvara anului 1928, nu au mai năvălit în ostrov, furia apelor și a valurilor s'a izbit de rezistența digului. „Balta“ din ostrov, ne mai fiind alimentată de inundații, a început a seca, și pe măsură ce fiecare porțiune de teren apărea de sub apă, ea intra în „fabrica“ agricultorului, transformându-se în teren de cultură....

În opera măreață de punere în valoare a ostrovului Cășlița, munca cea mai grea a fost nu pentru indiguire, ci pentru defrișarea ostrovului, după ce apele secau. Prundoaiele, cu care era inundat interiorul ostrovului, nu cedau nici cu un preț. Ele erau un fel de balauri din povești cu mai multe capete: i se tăia un cap și imediat îi creștea altul. Fiecare bucăciță, desprinsă într'un fel sau altul dela trupul prundoaelor, era tot vie — creștea și înverzea.

Pentru defrișarea terenului din ostrov s'a depus o muncă de 4—5 ori mai grea, ca munca pentru indiguirea ostrovului.

Chiar în primul an după indiguire din cele 3.820 ha., care erau distribuite până atunci, s'au cultivat cam 50%. Suprafața defrișată și transformată în teren de cultură a crescut în fiecare an. La 29 Iulie 1929 o Comisiune venită în anchetă, trimisă de Ministerul de agricultură pentru a referi asupra pretențiunilor Pescăriilor Statului asupra ostrovului, (ele nu au încetat chiar și atunci, când nu mai există nici urmă de baltă în ostrov), a găsit, că abia 10% din suprafața totală a ostrovului încă nu era defrișată. În același timp acea comisiune a constatat „culturi bogate și variate cu grădini de zazavat“. În patru mașini Comisiunea de mai sus, împreună cu însoțitorii săi din localitate, a trecut prin mijlocul ostrovului, admirând culturile „bogate și variate“. Din acea Comisiune au făcut parte oficial și doi reprezentanți ai Pescăriilor Statului. Ei mereu cercetau harta oficială a ostrovului, căutând lacurile și jăpcile, ce le aveau fixate pe acele hărți în ostrov. „Oare toate acestea au dispărut?“ nedumeriți, parcă întrebau ei. Iși aminteau, probabil, cum trei ani în urmă cu atâta autoritate Șeful D-lor ne-a declarat: „Mai curând Dunărea va putea curge în sus, de cât se va putea face agricultură în ostrovul Cășlița“.

Realitatea a dovedit, că s'au putut face culturi „bogate și variate“.

Culturile cele mai bogate au fost în anul 1929. A dat un ha. cam—4.500 kg. porumb, 3.200 kg. grâu, 4.00 kg. orz și 25.000 kg. cartofi. Era nespusă bucuria celor care intrau în ostrov, când își vedeau roadele muncii lor. Când în câmp, prin luna Iunie-Iulie 1929, an extrem de secetos, era tot ars și nu vedeai un petec de verdeață, ostrovul Cășlița îți făcea impresia de un adevărat rai pe pământ.....

Prin mijlocul ostrovului mergeau în plină goană automobile; parcă nu-ți venea să crezi, că trei ani în urmă acolo a fost teren inundabil, fără nici o producție și folos!.....

Ce nu este în stare să facă munca creatoare a omului înțelept și mai ales o muncă organizată și raționalizată !

Păcat că în această Țară, atât de bogată, inițiativa particulară este aproape inexistentă. Păcat că acolo, unde apare acea inițiativă, ea este înăbușită de formalități birocratice.....

I. M. Anastasenco

China și Europa

FAPTE ȘI CUGETĂRI.

În Răsăritul Îndepărtat se petrec evenimente cari, dacă se vor dezvolta, pot fi fatale pentru viitorul Europei. Chiar se vorbește că și s'a început retragerea imperiului Britanic din Răsăritul Îndepărtat, iar China, care se deșteaptă, a cerut doar un singur lucru: reducerea drepturilor străinilor în țara ei. Cari oare vor fi pretențiile următoare față de Europa? Rezultatul final al evenimentelor în curs nu-l poate prevedea nimenea, în or ce caz el nu va fi spre binele europenilor.

Pentru ca să putem arunca o privire asupra viitorului apropiat, trebuie să facem cunoștință cu cultura chinezilor și cu direcția ei de dezvoltare, precum și cu materialul omenesc chinez, care la noi nici acum încă nu este cunoscut nici chiar de lumea cultă. Cunoașterea celei mai vechi culturi a omenirii ne va îngădui să observăm mai bine lipsurile culturii noastre.

Chinezii se prezentau ca popor cu o înaltă cultură încă atunci, când Grecii și Românii erau în stare barbară. Cultura greco-română a durat mai puțin decât un mileniu, dar națiunea chineză și cultura ei există de peste 4 și $\frac{1}{2}$ milenii, fără să-și fi pierdut sau măcar micșorat vigoarea (ca popor), organizația de stat și cultura. Chiar acum câteva secole poporul chinez a ajuns la o densitate, pe care n'a atins-o niciodată un alt popor. Azi ei constituiesc peste un sfert din toată omenirea. O scădere a creșterii populației, cum se observă în Europa și America, nu se simte la chinezi.

În domeniul științei (Astronomia și Matematicile) și al tehnicei, chinezii ajunseser încă din timpuri foarte vechi la mari descoperiri; cunoștințele lor sunt originale; nici prețioasa morală poporul chinez n'a importat-o, ci și-a făcut-o singur.

Aceste comori culturale, făurite încă din timpuri străvechi, le-a îmbogățit pe încetul și le-a păstrat prin mii de generații.

Simpla păstrare a unui mare capital cultural dovedește marea capacitate culturală a poporului chinez.

Cari sunt acum particularitățile, cari condiționează persistența extraordinară a culturii chineze, a organizației de stat și permanenta sănătate a poporului? Cari sunt particularitățile, cari au adus cultura lor la o înălțime atât de mare?

Aci trebuie să constatăm mai întâiu lipsă totală a căsătoriilor mixte, cari sunt oprite de morală: în China nu se încheie niciodată căsătorii cu reprezentanții altor rase. Intemeierea unei familii și posibilitatea de a poseda mulți fii a rămas cel mai înalt scop al vieții la Chinezi. Pietatea naivă și obiceiul cultului străbunilor au ajuns la o dezvoltare extraordinară și au format pentru fiecare Chinez un motiv puternic de reproducere. O lege a cultului străbunilor cere, ca seria străbunilor familiei să fie continuată. „A nu lăsa urmași este cel mai mare rău“, spune o frază din sfintele scripturi ale Chinezilor. Cu cât urmașii sunt mai numeroși, cu atât este mai sigură perpetuarea familiei. *Reproducerea* nu li se pare Chinezilor un lux imprudent, care se restrânge după dorință în favoarea unui traiu mai bun, ci *este la ei scopul suprem al vieții*. De aceste concepții sunt dominate toate straturile sociale dela cele mai înalte până la cele mai joase. Cea mai mare fericire, pe care poate s'o aibă un om, este a avea mulți copii și nepoți. Copiii mai sunt doriți și pentru a avea o *bătrânețe cinstită*. Chinezii se căsătoresc foarte devreme, mai ales cei bogați. Soțul tânăr rămâne cu soția în casa părinților săi. Pentru a se căsători, nu are deci nevoie de o existență proprie. Clasele sociale, cari în ce privește cultura, morala și succesele economice stau deasupra mediei, fac uz de posibilitatea lor economică mai mare spre a crește mai mulți copii (deci invers ca în Europa), și de aceea ele se înmulțesc mai mult decât clasele inferioare. Legăturile de familie în China sunt atât de strânse, ca nicăieri în altă parte. „A cinsti pe tată și mamă și a fi după voința lor până la rădăcină“ — iată ce a pus poporul chinez deasupra tuturor preceptelor și „a devenit puternic și etern cu aceasta“, spune Zarathustra (Nietzsche). Pe scurt în concepția chinezului „familia este supusul ordinei mondiale“, iar „dragostea naivă este izvorul tuturor virtuților, stâlpul pe care se sprijină toată morală.“ (Konfucius) După tată, mamă și soț do-

liul se ține 27 de luni, iar după copii, frați și soție — un an. Divorțurile sunt foarte rari.

Numai printr'o astfel de prețuire a familiei se poate explica persistența, răspândirea și însemnătatea poporului chinez, precum și împrejurarea că stângerea familiilor celebre din China este ceva rar, pecând la popoarele culte ale occidentului și în timpurile vechi și în cele noi ea a fost și este o regulă. La noi tendința culturii a luat de la o vreme o direcție, care duce la restrângerea fecundității, și cu cât poziția socială este mai înaltă, cu atât mai mare este scăderea nașterilor.

Această situație a familiei în China, precum și concepțiile chineze asupra scopului și fericirii vieții, au dus pe cale pur biologică la o sporire a puterilor fizice și intelectuale a poporului chinez, la un grad atât de ridicat al acestor puteri, cum nu mai găsim la nici o altă nație. Chiar la populația agricolă din China găsim un grad de cultură mai ridicat decât în Europa. Ba chiar straturile cele mai de jos din China știu nu numai să citească, scrie, calculeze bine, dar sunt în stare să țină contabilitatea casnică și comercială, cunosc datele cele mai importante ale istoriei naționale și capitolele principale ale moralei și filozofiei naționale, pe cari știu să le lămurească. Nicăeri în alte țări cărțile nu sunt așa de ieftine, ca în China. Literatura preferată este cea clasică și nu cea ordinară. Cărțile sunt consumate într'o cantitate enormă,

Chinezii culti se disting printr'o uimitoare profunzime, simplitate și claritate logică a gândirii.

* * *

Din faptul că la chinezi științele naturale și tehnica n'au luat o dezvoltare asemănătoare, ca în Europa, unii trag concluzia că cultura chineză ar fi osificată. Nu vrem să intrăm în amănunte asupra acestei chestiuni de controversă, trebuie însă să constatăm că încă acum 500—600 de ani cultura chinezilor era superioară celei europene în toate privințele. Presupunerea unei amorțiri complete a culturii chineze este falsă; adevărat că dezvoltarea culturii chineze n'a avut niciodată un mers așa de repede ca cea a culturii noastre în ultimele două secole, însă ea nu a avut niciodată vreo oprire. Dăm aci câteva dovezî.

1.—La mijlocul secolului al 17-lea populația Chinei număra 62 milioane locuitori; în mai puțin de un secol numărul locuitorilor aproape s'a înțreit, iar numărul actual al locuitorilor depășește 400 milioane. A fost posibilă această înmulțire repede a populației fără un progres economic și social însemnat? Nu dovedește aceasta oare și o sporire foarte însemnată a intensității agriculturii și perfecționare a organizației sociale? „Numai popoarele celor mai capabile sub guvernele cele mai bune”—spune S. Schmoller—le-a succedat temporar o mare densificare: progrese intelectuale rare, o sporire extraordinară a disciplinei sociale, a bunei înțelegeri și a moralității, fără de care o conclucrare mai strânsă era imposibilă, o mare perfecționare a instituțiilor sociale au trebuit să-și dea mâna, pentru a face cu putință densificarea. Densificarea reușită întotdeauna este rezultatul unei politici perfecte și a unei culturi înalte și nu numai a celei tehnice, ci și celei morale—spirituale, și nu numai a unei culturi înalte a păturilor superioare, ci a popoarelor întregi“.

2.—În această ordine de idei mai este instructiv să amintim raporturile agrare din China. Toată suprafața cultivabilă este irigată artificial, ca nicăeri în Europa, și este extrem de parcelată. Chiar din timpurile vechi formarea proprietăți mari a fost împedicată. Nimănui nu-i e permis să aibe mai mult decât o anumită suprafață de teren arabil.

6-7 ha. se socotesc posesiune mare. Posesiunea constă însă numai în drepturi moștenite ale unui arendaș, căci proprietar al pământului este statul. Posesorul poate vinde altora dreptul de uzufruct, însă numai cu restricțiunea, ca familiei să-i rămână o „proprietate ereditară“, care nu se poate înstrăina în prezent și care se evaluează cca. la $\frac{3}{4}$ ha. Necultivarea are drept urmare pierderea „proprietății“. La cultivare fără a obosi pământul i se stoarce producția cea mai mare posibilă.

3.—Poporul chinez este cel mai rezistent din întreaga lume în ce privește sănătatea. El se distinge printr'o foarte mare capacitate în ce privește munca fizică. Fochiștii chinezi de pe vapoare suportă greutățile acestui serviciu și în zona tropicală întotdeauna cu o ușurință de învidiat, pe când fochiștii germani și englezi în zonele tropicale se îmbolnăvesc și devin neapți

pentru serviciu, deși duc numai 8 ore de serviciu, iar chinezii 12. Afară de aceasta hrana lor, pe care și-o procură și prepară ei singuri, este foarte estină, iar salariul lor e mic. Oricine a avut ocazia să facă undeva o experiență cu lucrători, asigură că nu mai poate să-i înlocuiască cu fochiști de rasă albă. Fochiștii chinezi prin prestațiile lor mai mari măresc viteza vapoarelor, în timp ce prin moderațiune și prin caracterul lor pașnic fac în acelaș timp viața pe bord plăcută. Pe multe vapoare engleze se întrebuintează acum exclusiv forțe chineze. Și în alte domenii ale muncii lucrătorii chinezi sunt preferați altor lucrător din cauza capacității mari de muncă, a sănătății, modestiei și a dibăciei lor. Principiul de a obține prin ocheltuială mică de energie o producțiune cât mai mare, pare că se îndeplinește complet la lucrătorul chinez.

4.—În altă ordine de idei trebuie să amintim lipsa viciilor, cari distrug Europa. Băuturile alcoolice lipsesc aproape cu totul în China. Chinezii s'au apărat prin legi contra răspândirii alcoolismului. A vedea un chinez beat este ceva imposibil. În secolul trecut se răspândise foarte mult „edidemia opiumului“, dar numai în orașele mai mari și totuși s'a stârnit o puternică mișcare a populației pentru suprimarea acestui viciu și acum „epidemia“ este complet stinsă. Răspândirea bolilor venerice în China este foarte redusă, numai orașele mai mari și porturile suferă mai mult sau mai puțin de aceste boli. La țară prostituția este neînsemnată.

5.—Oriunde în străinătate chinezul progresează și se adaptează foarte bine ca comerciant și anreprenor. În lupta de concurență contra Europeanilor chinezul iese întotdeauna învingător, dacă este pus pe aceiași treaptă politică economică. În țări străine el intră ca un umil „culi“ (hamal), câștigă în curând forță economică, sub care Europeanii de multe ori se văd nevoiți să lucreze de clacă. Rezultatul final: ingineri europeni cu cultură academică trebuie să stea ca funcționări în seviciile unor „culi“ chinezi îmbogățiți.

Privirea comercială ageră a chinezului, încercată oriunde, este un semn al minții excelente și a simțului dezvoltat pentru numere.

6.—Latura strălucită a culturii chineze este însă cea morală.

„Trebuie să privim China din partea cea mai importantă și anume din cea morală și nu din partea luminii electrice“, spune un cunoscător al acestei țări. În practică cultura etică a Chinei este superioară celei occidentale. Exemple : devotamentul amical nu este numai lăudat și admirat în China, deoarece acolo el este pus în practică la fiecare pas. Nu numai cei bogați ajută pe amicii lor căzuți în nenorociri, ci și cei săraci ajută pe cei cari sunt mai săraci ca ei. În China o ființă umană nu este niciodată părăsită. Idealurile chineze nu sunt îndreptate spre valori ale lumii materiale, ci spre factorii morali. Învățământul moral a fost și este în prim loc. Drept cea mai mare datorie este predicată mereu și mereu dragostea către părinți. În ceiace privește onestitatea, politețea, dreptatea, sânguința și modestia, chinezii sunt superiori tuturor celorlalți oameni.

Războiul este considerat de chinezi ca o rămășiță a barbariei.

Idealul cel mai nobil în raporturile dintre popoare după convingerile chinezilor este dreptatea și reprobarea forței. Politică, care se obișnuiește în Europa, este disprețuită. Războaiele chiar și cele victorioase sunt considerate ca un rău, și deaceia chinezii nu prețuiesc de loc faptele eroice de războiu. Etica politică a chinezilor este departe de a fi așa bizantină ca a noastră.

7.—În nici o țară din lume cultura nu se bucură de atâta considerație și cinste, nu aduce atâtea foloase și nu este atât de bine răsplătită ca în China.

Acolo se consideră ca ceva criminal să calci pe o foaie scrisă sau tipărită. În toate chestiunile de politică internă și externă rolul hotărâtor pentru întreaga Chină îl au savanții. În niciun alt stat din lume nu există ceva asemănător. Literații sunt adevărații reprezentanți ai poporului.

Obiectul mai însemnat al afacerilor publice este poporul, în urmă vine imperiul și al treilea rând domnitorul. Chinezul propovăduiește dreptul revoltei, a destituirii domnitorului, ba chiar și a uciderii tiranilor. Aceste învățăminte sunt admise oficial ca principii de stat.

* * *

Se naște întrebarea: Cum a putut un popor să ajungă la o dezvoltare culturală atât de înaltă? Cari sunt particularitățile, cari condiționează acest fenomen? S'a arătat mai sus, că acest lucru s'a petrecut pe cale pur biologică și anume printr'o mai puternică înmulțire a straturilor sociale superioare față de cele inferioare. Aci trebuie să mai amintim încă un factor însemnat, care a contribuit la înobilarea culturii chineze, acest factor e democrația, care și-a găsit în China realizarea în înțelesul cel mai nobil.

Ridicarea din clasele inferioare la treptele cele mai superioare în China a fost încă din timpurile cele mai vechi cu mult mai ușoară, decât la alte popoare. Acolo este cu mult mai ușor să te ridici prin destoinicia proprie, să dobândești onoare și putere, decât în Europa. Accesul și la funcțiuni publice și în lumea savanților (care reprezintă adevărata clasă conducătoare, aristocrația, și nobilimea spirituală a Chinei), a fost și este deschis în China tuturor claselor și celor inferioare, ca și celor superioare. Pentru obișnuita solidaritate dintre familii cu rudeniile întinse sărăcia nu prezintă nici un obstacol. În China demnitățile și titlurile nu sunt ereditare; dacă o persoană ajunge de se distinge prin titlu și noblețe, aceste calități nu trec niciodată urmașilor. O clasă de nobilime, propriu zisă, nu există în China. Din timpurile vechi intelectualii propriu ziși au fost și au rămas conducătorii țării.

Din cele mai sus se înțelege de ce organismul de stat și cel social a rămas intact cu toate întocmirile și moravurile sale, atunci când a ajuns sub stăpânirea Mandjurilor. Invingătorii s'au supus nu numai culturii chineze, ci au primit și limba celor învinși. Chiar și Evreii Chinei au părăsit credința Bibliei și au adoptat învățătura lui Konfucius. Ceiace biserica creștină nu poate realiza cu toate persecuțiile ce le-a pus în practică, a făcut religia amical-omenească a Chinei.

În răsăritul îndepărtat sunt în curs evenimente mari, și în autorul lor, în poporul chinez, se află ascunse valori, forțe și comori, cari, dacă se vor desfășura pe deplin, vor avea de sigur urmări mari pentru bătrâna Europa, urmări ce nu pot fi nici prevăzute.

A. G. Barladeanu

INSEMNĂRI.

Al cinsprezecelea an dela Unire, s'a implinit în cursul lunii acesteia.

Omenirea scria 1918 când poporul basarabean, eliberat de jug străin, a proclamat într-o măreață însuflețire națională reîntoarcerea la sânul patriei mame de la care a fost smuls printr'un act de odioasă nedreptate istorică.

Unirea Basarabiei! Care Român nu simte umplându-i-se inima de o nemărginită bucurie?

Cu cât ne depărtăm mai mult de vâltoarea evenimentelor în cari s'a desfășurat fapta cea mare a Unirii, cu atât mai luminoasă ne apare importanța ce are în istoria neamului românesc.

Basarabia luată prin silnicie de lângă România, i-a rămas prin dreptul imprescriptibil ce-i are asupra ei.

De aici încolo nimeni nu ne-o va putea înstrăina, nimeni nu va putea s'o exproprieze. Atâta vreme cât dăinuiește în noi puterea cuvântului, cât putem ține în mână un condei sau o pușcă, câtă vreme mai bate în inimile noastre un dor și o voință...

Desrobirea din 1918 n'a fost numai un act din afară, ci a avut și adânci propuisii înăuntru, fără de cari poate nici n'ar fi fost posibilă și în tot cazul n'ar fi avut tăria formidabilă pe care se bizue azi.

Din tot ce s'a spus și se va mai spune în legătură cu evenimentul basarabean dela 28 Martie 1918, un lucru rămâne pururea valabil: Unirea nu poate fi folosită și menținută decât inspirându-ne dela principiile democratice cu cari a pornit la 1848 prima acțiune de desrobire politică a românismului.

Sforțările noastre în privința Basarabiei trebuie să se concentreze în

direcția ștergerii cu totul a stării de inferioritate în dezvoltarea ei, datorită celor 106 ani de dominațiunea străină.

În această acțiune de consolidare basarabeană, România, ca țară cuminată și cumpătată, nu poate fi nici moștenitoarea tradițiilor medievale de oprișcare cari au dus imperiul rusesc la distrugere (și le vedem reînflorind astăzi în Germania) nici nu poate aluneca pe panta încercărilor nesăbuite cari au desăvârșit ruina în același țară...

Acesta este, în două cuvinte, programul ce țâșnește din actul măreț al Unirii.

Restul...

Restul nu este de cât vorbă de clacă.

† Zamfir Arbore, — În ultimul moment, când revista noastră era deja încheiată, gata pentru tipar, ziarele ne-au dus vestea impresionantă despre stingerea sufletului de neostenit avânt care a sălășluit 84 de

ani în Zamfir Arbore.

Cu moartea lui Zamfir Arbore noi pierdem încă unul din eroii culturii românești de pe aceste meleaguri. Încă unul dintre sfinții cărturari cari în vremuri de grea restriște au scos mereu făclia culturii naționale de sub obrocul sub care o împingea dominația străină.

Zamfir Arbore era figura tipică a luptătorului basarabeian. Sub craniul său gândea un creier basarabeian, sub pieptul său bătea o inimă pururi palpitândă în ritmul aspirațiilor poporului dintre Prut și Nistru.

Răposatul era realmente un flu al vremii sale. Il vedem, dealungul anilor, când tribun, când publicist, când participând la mișcări revoluționare, când istoric aplecat alături de Hașdeu peste filele monofrației Basarabiei. Ca pe un fir de aur veritabil el și-a ținut timpul său între degete, făcându-l să scrie pească în fața ochilor contemporanilor săi în lumina schimbătoare a zilelor ce treceau. Viața sa ne apare scăldată de patriotism dela un capăt la altul.

Acuma, când cel care a fost Zamfir Arbore coboară în lăcașul de veșnic repaus, se cuvine ca, gândind la opera sa constructivă, să ne gândim cu evlavie la toți marii morți ai căror trecut de lupte și sacrificii constituie expresia mișcătoare a vieții basarabene.

Și fie ca să-l dea cuiva în gând, cu o zi o mai de vreme, inițiativa imortalizării în bronz a figurii dârze și fanatice a moșului care a luptat atât pentru renașterea Basarabiei românești, — și a tuturor acelor cari au în acest domeniu o filiațiune apropiată cu dânsul.

Al. Terziman.

Poetul Ion Buzdugan. — Literatura basarabeiană este o existență necunoscută chiar publicului din Basarabia, ca și când ar fi o realitate de pe vreun continent depărtat. Căci nu se poate spune, că ceea ce a produs în literatură provincia aceasta este cunoscut și prețuit în același mod, în care sunt cunoscuți scriitorii din restul țării. Se poate răspunde, că „a fi cunoscut” e în funcție de „a fi valoros”. Aceasta, desigur, e în bună parte drept. Dar tot atât de drept este faptul că, a fi cunoscut stă în funcție de perioadele și presa, care, dacă știe să

lanseze atâtea opere și autori, știe și să tacă uneori. E cazul literaturii basarabene, în ogorul căreia o serie de scriitori au rămas necunoscuți. Dintre aceștia e și d. Ion Buzdugan.

* * *

Poezia d-lui I. Buzdugan cuprinde două perioade distincte. Una este cea dela începutul activității d-sale și se află închisă în filele volumelor; „Căntece din Basarabia” 1921 și „Miresme din stepă” 1922. Sentimentul, care formează în bună parte fondul lor, e cel național. Fiul răzeșilor din Brânzenii-vechi ai Bălților, crescut în vremea țarismului prin școlile din Moghila, Camenița și Moscova, nu și-a înstrăinat simțirea. Pentru pământul său natal, pentru viața și oamenii de pe el, a păstrat neatinșă dragostea lui. De aici au izvorât acele versuri, pe care critica literară nu le-a acceptat, de cât ca o dovadă a continuității culturii române în Basarabia. Și cu acest prilej, trebuie să relevăm un fenomen. Dela Maiorescu încoace, sentimentul național nu mai e socotit ca admisibil pentru fondul unei poezii de valoare estetică. Poezia patriotică nu se mai prețuește printre creațiile superioare. Poezii cari se inspiră din domeniul patriotismului sunt considerate printre scrierile mărunți, poate și pentru alte lipsuri ale scrierilor lor, sigur însă pentru motivul inspirației lor dinainte depreciată. Toți criticii actuali nici nu binevoesc să se oprească, măcar pentru a evidenția scăderile unor asemenea producții. Și d. Buzdugan a suferit de această ostracizare. În singura noastră istorie a literaturii contemporane, d. Lovinescu constată această vină de a face poezie patriotică, de a confunda „etnicul cu esteticul” (vol III p. 79). Fapt e că această critică a făcut mult bine d-lui I. Buzdugan. L-a împins spre o inspirație mai variată și cu posibilități de creație care să nu întâmpine, numai din cauza motivului inspirator, indiferență sau desconsiderare. Așa a trecut domnia sa în a doua perioadă, altă cauză a evoluției d-sale fi-

Ind și contactul cu literatura modernă, mai nouă.

Poezia celei de a doua perioade prezintă dificultăți de cunoaștere, deoarece nu e reunită în volum. S'a anunțat doar volumul cu atât de sonor titlu „Podgorii de aramă”. Din revistele prin care ea s'a risipit, noi totuși o putem aprecia. Deosebim, astfel, o grupă de pasteluri, în care anotimpul toamnei înfloare mai des înima poetului, care sângerează în fața desfrunzirii naturii. Deaceia pastelul oscilează în final spre elegie, ca în ultima strofă din „La schit, toamnă”.

*Sus, la schitul toamnei, clopotul
când bate,*

*Suflete, încue-ți porțile de schiță
Dă uitării toată pământeașca grija.*

Și rămâi cu toamna, în singurătate! Deosebim apoi o poezie a reveriei: La schitul din Irugă, Toamna în codru, Imn, Cărțița, Lacrimae rerum. Reveria poetului planează tot în jurul naturii. Cu mult și frumos dar descriptiv se evoacă tablouri puternice. Cugetarea, care însoțește reveria, nu este însă suficient de adâncă, așa cum s'ar fi convenit unei creații mai valoroase. Strofe din „Lacrimae rerum” ca aceasta:

*Tu să știi: pe lumea asta, toate-s
pulbere, tăciune!..*

*Însă una e pe lume, mai presus de
toate cele:*

*Infrățirea cu pământul—ea te'naltă
pân'n stele..*

*Celelalte toate'n lume sunt numai
deșertăciune!..*

sau din „Toamna din codru”, de altminteri cu o reușită prezentare a naturii,

*Căci viața-i calvar, svârcolire de
fernă,*

Iar moartea-i ultare și pace eternă!

arată o atitudine pesimistă, o amărăciune trăită intens, dar nu și o gândire care să lumineze cu raze nouă. Printre aceste reverii, „Cărțița” pare cea mai viguroasă. Pri-

mele dauă strofe zugrăvesc silințele subpământene și neobosite ale acestei scormonitoare a pământului. Ea „ctitorește mici biserici de pământ”, ca și când ar vrea să lase la lumină. Și întotdeauna rămâne în întunec. Sufletul poetului așijderea năzuește spre înălțimi luminoase. Zădarnic, însă. Și urmează această puternică apostrofă:

*Cui să-mi strig durerea, veșnică și
oarbă?..*

*Cine-o să mă vadă, cine-o să mă
audă?!*

*Până când, stăpâne, prăbușirea
crudă?!*

*Până când abisul mut o să mă
soarbă?*

*Când o să-mi îngădui, veșnice zidare,
Ctitorind zidirea, pe vecii de schele,
Să mă'nalt, în suflet, până'n bolți
de stele,*

*Tainic, din lumina veșnicului soare
Să-mi aprind lumină veșniciei mele!..*

Mai deosebim, în fine, poezia epică, aceea care nu e decât foarte rar cultivată azi, aceea al cărei lanmănos, proza singură l-a luat în exploatare monopolizantă, — ceea ce ni se pare un mare păcat. Nu e, în adevăr, mai toată poezia actuală numai lirică? Simțirea poetilor se strigă sau se șoptește discret, după temperament, singură ea fiind conținutul atâtor poezii. Imaginație care să clădească opere epice, în chipul marilor noștri clasici, nici un poet nu mai posedă azi. Se pare că munca de migală, pe care o cere ciocănirea trudnică a versurilor ce ar trebui să fie foarte numeroase pentru o poezie epică de proporții, sperie. Proza, mai ușoară de așternut, fură tot suflul epic. Dar poezia rămânând lirică a pierdut nu numai din varietate, ci și din strălucirea, măreția pe care tocmai creațiile epice l-ar fi prilejuit-o.

D. I. Buzdugan (a simțit oare această?) se avântă spre epic. Și iată, atunci izbutește a făuri cele mai frumoase ale sale creații, printre care vom numi: *La hanul din pădure* și *Florile dalbe*. — În cea din-

tălu haiducii s'au strâns ionăuntru
unul han. Pare un moment din nuve-
lele d-lui M. Sadoveanu. Poetul reu-
șește imagini rare. Ascultați:

*Hangița sveltă, ca o naltă,
Tot toarnă din ulcior în cupe:
Te miri, ulciorul cum nu-l rupe
Mijlocul svelt din lea albă..*

Ei, îi e drag căpitanul haiducilor.
Presimte sfârșitul lui tragic și plân-
ge. Căpitanul se înduioșează și el. E
abătut. La zâmbetele oamenilor săi,
însă, mândria bărbătească țâșnește
plină de înfruntare a destinului crud.
Și el închină pentru voinicii lui cu
carle atât de legat; pentru ispră-
vile viitoare, pentru înfrângerea care
va veni, pentru hangiță:

*Tu plângi, hangiță?... Fii pe pacel..
De ne-am întoarce 'n primăvară,
Vom cheful cu tine iară!..
Iar dacă nu ne vom întoarce..
Un alt voinic—o să te 'mpace!*

Câtă succesiune de sentimente:
taină, gingășie, întristare, înduioșare,
apoi revoltă, voinicie, durere reținută,
puțină speranță și la urmă ironia a-
ducătoare de veselie!

În „Florile dalbe”, trei cerșetori au
pornit cu colindul să vestească „no-
aptea sfântului Ajun”. Viforlăia i-a
prins la o răscruce. Orbiți de ză-
padă, au căzut în noapte la picioa-
rele unei troițe. Aici s'au rugat să
fie mântuiți. Două din ei, cu îndolală;
cel de al treilea, cu toată credința.
Gerul i-a pătruns, troiane de ză-
padă s'au grămadit în jurul trupu-
rilor lor. Mântuitorul a coborât de pe
cruce, i-a strâns la sânul lui, ador-
mindu-i și în visul trecerii din urmă—

Ei au văzut cum s'a deschis

În naltul cer

Porți de argint, în Paradis..

Și poetul, care are în primul rând
fire lirică, învoacă cu anume ecou
melancolic, în final:

*O, călători,
Când veți vedea lângă răscruci,
Sub zări, trei gârbovite cruci:
Ingenunchiați la trei cruci albe!..
Florile dalbe..*

Așa dar, o simțire umbrită de tri-
stețe, o iubire a naturii și a locuri-
lor natale; reverie bogată, dar fără
suportul cugetării; un frumos talent
descriptiv în pasteluri și putere de
creație epică — iată suficiente însu-
șiri. Trebuie să adăugăm că totul
se resimte de o influență a literaturii
poporane și a celei tradiționaliste, a-
vând o vădită afinitate cu poezia
d-lui Ion Pillat. — Ca tehnică d. I. B.
respectă regulile poeziei clasice, cre-
ind multă armonie. Nu rareori folo-
sește cu succes versul popular. Mai
mult simț critic l-ar fi făcut, însă, să
nu repete atât de des aceleași rime:
rugă—îrugă, cruce—răscruce, argint
—mărgărit, nu numai în diverse
poezii, ci chiar în una și aceeași. L-ar
fi ferit să repete „jeregae de jăra-
tec” de trei ori în 18 versuri (Imn).
L-ar fi obligat să ocolească formele
necorecte și provinciale: strășinând,
ațăpi, slihue... L-ar fi ținut să nu ia
în înțeles nepotrivit verbul a năpădi
(cel trei călători „au năpădit peste
trei cruci”) și să evite expresia ne-
logică „cer de spuză cătrăni”. Cu
toate aceste scăderi, d. I. B. manu-
ește un vers viu, plin de sonori-
tate, care atinge perfecțiuni desăvâr-
șite în Cucori răniți, Brumarul, To-
amna în podgorii.

N. Țane.

CĂRȚI NOUI

Muzeul Național de Istorie natura-
lă din Chișinău și-a dat la iveală zi-
lele acestuia buletinul său obișnuit
despre activitatea anuală a instituției
în cursul anului precedent.

Fascicula cuprinde aproape 350 pa-
gini, cu un sumar destul de bogat
în studii și rapoarte de specialitate.
Buletinul e redactat de d. dr. Lepș, di-
rectorul muzeului. Toată parte admi-
nistrativă este întocmită de d.-sa. La
partea științifică găsim semnăturile
mai multor specialiști în chestiuni ști-
ințifice și muzeale ca d-nii: Miller, M.
Zubowski, A. Russetschinski, S. Po-
lizu, V. Bezzvol, F. Schwarz, Țes-
linski, S. Zaharov, M. Pocora, A. Ko-

țovschi, I. Lepsi, G. D. Vasilu, G. Vrabie, etc. Lucrarea e redactată în limbile română, germană și franceză.

În prefață, redactorul Buletinului și directorul Muzeului ne spune că rostul buletinului este de a afirma existența muzeului. Muzeul acesta nu este îndeajuns susținut de stat și nici de autoritățile din Basarabia. Din această cauză cu toate progresele realizate nu se poate totuși lucra rațional. Muzeul nu dispune de mijloace suficiente pentru materiale.

Prefața se încheie cu următorul avertisment demn de ținut în seamă: „Mai amintim că Basarabia nici nu are o instituție care să se ocupe în special cu studiul acestei provincii și tocmai studiul naturii Basarabiei va avea cea mai rodnică influență asupra muzeului propriu zis, va învăța publicul nostru să-și cunoască patria. Muzeul Basarabiei trebuie să fie mijlocul dintre știință și popor.”

Printre oameni în mers. — Departe de pământul și poporul Transilvaniei, a căror adraslă este, poetul Aron Cotruș a dat la iveală (la Sosnoviec) în Polonia, unde este, atașat de presă, un nou volum de poeme, intitulat „Printre oameni în mers”. Sunt 44 de bucăți — cu rare excepții — pe o singură coardă și pe o singură temă: dragostea de glia și de țaranul Ardealului. Volumul e străbătut de la prima până la ultima filă de adânci rezonanțe de sediiune regionalistă și misticism agrar:

*casă de țară eșită din mâni de
dârji țărani ardeleni, —
pe peretele-ți din fund, prin fum
atârna odată
cu uitătură îngândurată,
același la nunți, botezuri și pomeni,
Chipul lui Francisc Iosif I-ului ..
iar acum.
tot acolo
ca și atunci atârna,
subt același veche bârnă,
chipul lui Carol al II-lea..
Schimbându-și-a plugul lemnul în
fier*

*Și mâne acelaș plug se va schim-
ba c'un tractor
Pe acelaș ostenit ogor
Și subt acelaș cer..
dar orice s'ar schimba în lume, 'n
țară.
orice-ai sta să legi și să deslegi, —
peste gloanțe, peste regi,
peste datini, peste legi,
peste azi, peste mâne,
veșnic ca pământul va rămâne —
omul ce ară !..*

(Casă de țară)

Poezia cotrușiană, bogată de umanism, e o poezie unde talentul poetului viu știe ce datorează moștenirii lăsată de cei morți..

*Sprinten. voinicește
cosește, cosește ..
și'n urma-l șesul slobod rămâne
pentru iarba de mâne ..
singur în pustietate,
sub soarele arzând.
din când în când
s'oprește
și coasa și-o bate..
și-al coasei ecou pân' departe
se rupe, se 'mparte..
parcă pretutindeni lângă el
și-ar bate aspru coasele de-oțel
mil de străbuni ce—odată, voinici,
cosiră prin vânt și zădufuri, peaci.*

(Cosașul)

În mai toate poemele din „Oameni în mers” poetul exprimă sufletul poporului de peste Carpați. Îi s'ar potrivea și lui de minune caracteristica pe care Abel Bonnard a făcut-o dăunând la Academia Franceză decedatului poet breton Charles Le Goffic în locul căruia a fost ales: „Distinct de acei care-l înconjoară, fără a fi separat de ei, superior poporului său fără să-i devie străin, el cântă celace al lui n'ar fi putut spune, el exprimă talnele lor, fără a le profana, duce tăcerea lor până la strunele lirii.”

Nici un alt poet nu s'a strădănit mai mult ca poetul ardelean Aron Cotruș să ia mai intens și mai îndepărate contact cu poporul și pământul carl l'au inspirat.

E rar să întâlnești în producția noastră poetică o poezie mai activă,

mai de efect, mai plină de filosofie constructivă, — ca poezia lui Cotruș. Cine vrea să cunoască sufletul Ardealului să citească poeziile lui Cotruș. În virtuozitatea lor invizibilă palpită toată provincia transcarpatină, cu trecutul și prezentul ei.

Al. Terziman.

RECENZII

Alain Gerbault, *A la poursuite du soleil*. Ed. Grasset. 19 clișee, 6 schițe de hartă și un planisfer cu itinerar.

Am relatat în Nr. trecut al revistei, extraordinara călătorie a Inginerului Gerbault în jurul globului, recenzând primul volum: *Seul à travers l'Atlantique*. În vol. II îndrăznețul marinar pornește dela New-York în ziua de 2 Oct. 1924, trecând prin Bermude unde face un lung popas și apoi fără escală ajunge la canalul Panama, pe care-l traversează remorcat. Mai departe atinge ecuatorul la arch. Galapagos unde face un scurt popas și se îndreaptă spre archipelagurile Polineziei, vizitând rând pe rând Gambier, Marchize și Tahiti — toate vulcanice. — Pentru a putea traversa calmurile ecuatoriale și tropicale întrebuița o pânză enormă de mătăasă ușoară, care se umfla la cea mai mică adiere de vânt. Calmul ecuatorial era veșnic umed cu ploaie torențială, pe când cel tropical era veșnic senin cu soare cald. În preajma Bermudei întâlnește un ciclon de o violență rară și constată că marea Sargasse nu e staționară, ci se deplasează larna spre vest.

În ce privește flora și fauna observă că balenele și focile trăesc și la tropice și chiar la ecuator, în apele cu renșilor reci (Ex: curentul Humboldt). În apele calde există sumedenie de rechini — pești de o vitalitate și ferocitate excepțională — pești zburători, în cârduri ca și rândunelele și numeroase păsări marine de toate culorile și mărimile. Admirăția cea mare a călătorului e pentru lucrarea minunată a madreporilor pe care îi

întâlnește până la paralela 36° (arch. Bermude) dar se miră că nu-i găsește pe ecuator (arch. Galapagos). Cauza e curentul Golfului la Bermude și curentul rece al lui Humboldt la Galapagos. Vegetația luxuriantă din Bermude cu plantații de cafea și mirodenii, aprovizionând piața enormă a New-Yorkului cu legume și flora bogată a insulelor Galapagos cu plantații de lămâi, portocali, banane, ananas, trestie de zahăr, cafea și manioc, în contrast cu lipsa de brațe de acolo; paradisul de vegetație din archipelagurile vulcanice ale Polineziei cu cocotieri, manioc, arbori de pâne și vanilie, precum și fauna curioasă cu broaște țestoase gigantice, caracatițe, dorade și scolele cu perle și sifonari care se pescuiesc cu milioanele — totul este captivant și instructiv.

Întâlnim și elemente de geografie umană. Lucrarea gigantică a canalului Panama în lungime de 81 km., cu ecluzele gigantice de oțel alimentate cu apa lacului artificial Gatun de 22 km., lungime; ordinea, curățenia, lăptea și liniștea cu care trec vasele din Atlantic în Pacific, sporind pe flece an traficului și cimitirile imense cu victimele frigurilor galbene a nenorociților lucrători francezi, totul e redat cu obiectivitate și exactitate. Autorul apreciază ospitalitatea polineziană pe care o socoate mult superioară celor mai civilizate popoare și descrie impresionant pescuitul perlelor, cu scufundători purtând ochelari de lemn și sfidând pericolul permanent al rechinelor.

Arta tatuajului în arch Marchize e neîntrecută iar civilizația primitivă a Papușilor, cu luntrile lakatol, ce alunecă pe mare ca săgețile, cu pânzele lor în formă de coarne spre satele construite pe piloți, te fac a te gândi la vechimea navigației pe Pacific, când Atlanticul era încă o pustietate bătuită de cicloane.

Distrugerea indigenilor de către civilizația europeană, care a înlocuit colbele lor igienice din frunze și ramuri împletite, cu oribile case de

scânduri și acoperite cu tablă ondulată, bolile și exploatarea populației, revoltă simțimintile umane ale autorului față de civilizația polineziană și față de calitățile fizice și sufletești ale acestei rase, ce ar mai putea fi încă salvată. Pretutindenea așa zisă superioritate a noastră a stricat frumuseța peisagiului primitiv și a făcut să degenereze și să se împuțineze populațiile băștinașe. Cel mai mult constată toate acestea, în Tahiti — regina mărilor de sud. —

Idem. Sur le route du retour. Ed. Grasset. 22 clișee, 4 schițe de hartă și un itinerar complet pe planisfer.

Autorul vizitează arhipelagurile coraligene din Polinezia, insulele Samoa și Fidji, dela cari abordează Nolle Hebride, traversează inospitaliera strâmtoare Torres și poposește la insula Timor (partea olandeză). De aici se avântează pe oceanul Indian, atingând insulele Cocos și poposind mai îndelungat în Mascarine (insula Reunion). Scoboară apoi sub tropic și atinge țărmul african la Durban. După o lună ocolește capătul Africii cu furtunile și valurile uriașe, până la Cap De aici urcă spre nord în Atlantic, abordează insula Sf. Elena și Ascension și face un lung popas silit, la insulele Capului Verde. O încercare de a pleca în August nu reușește și se întoarce înapoi după 15 zile. În primăvară pleacă definitiv, atinge Azorele și apoi intră în marea Mănecei, terminând călătoria la portul Havre (August 1929).

În total 70 zile pe mare, parcurgând peste 40.000 mile marine. Cea mai mare parte a itinerarului se află cuprins între tropice, sub impulsia alizeelor ce bat spre apus și dela Galapagos la Ascension merge numai prin emisfera australă. În sens contrar călătoria ar fi fost imposibilă pentru un vas cu pânze. Tot dela est la vest a încunjurat globul și celebrul navigator portughez, Magellan.

Deși întreaga călătorie a fost făcută mai mult în scop sportiv, nu

mai cunosc în toate analele explorărilor pe glob, o faptă mai temerară, decât doar raidul spre pol al lui Nansen cu Iohansen sau marșul lui Shackleton pe continentul antarctic. Autorul trece cu abilitate peste părțile urite ale călătoriei, pentru a nu da cititorului decât partea frumoasă, însoțită, utilă și emoționantă. Itinerariul l-a tras pe hartă cu o voință de fier și-l avea calculat de mai înainte. Nu constatăm nici o grabă. Escalele erau lungi, căci un observator cult avea de studiat multe la un drum atât de variat. Comoara geografică ce se desprinde din toate volumele, împreună cu clișeele splendide, schițele de hartă și itinerariul tras pe planisfer, ajung să satisfacă și pe cel mai pretențios om de știință. Cicloanele din preajma Mascarinelor cu trombe și valuri uriașe; furtunile permanente din largul capului de Buna Speranță, ce ridicau valuri de 14 m. înălțime; absența alizeului de SE în sudul oceanului Indian pe timpul iernii australe, forforescența mării Arafura — o minune a planetei și care e datorită faunei microscopice — structura geologică a insulelor vulcanice de bazalt, ce ating discuri de peste 2000 m. toate sunt elemente interesante de geografie fizică.

Ariditatea arhipelagului Capul Verde în comparație cu paradisul de vegetație din Azore; arhipelagul coraligen Tuamotu — cel mai mare din lume, unde atolii se numără cu mii — cu lagunele lor liniștite și limpezi, încunjurate cu ziduri calcare de o albeață imaculată, pe care se profilează cocotierii de un verde întunecat; indigenii pescuitori de perle, ce-și trag apa bună de băut, din nucile tinere de coco; vegetația exotică de pe toate insulele Pacificului și Indianului cu plantații de igname, gulii și taro (un cartof nutritiv); bogăția animalelor domestice, compusă din păsări de casă, capre și porci, toate sunt contribuții instructive de geografie economică.

Indigenii atleți de pe Insulele Samoa și Fidji, calitățile lor înăscute

de marinari; îmbrăcămintea sumară a Polinezienilor și totuși moralitatea lor severă: lipsa de monedă în insulele Cocos unde există numai schimbul în natură, administrația franceză, engleză și americană a Polineziei și Melaneziei în comparație cu cea olandeză din mediterana asiatică, pe care autorul o apreciază după cum merită, sunt pagini instructive de geografie umană, prin simplitatea și adevărul celor spuse.

Când totul s'a terminat, eroul marinar și-a făurit din experiență un nou plan de corabie, cu care vrea să se întoarcă spre mările tropicale, unde să-și întemeieze un cămin în mijlocul indigenilor, departe de tirania vieții civilizate și sclavia celebrității ce și-a făcut-o fără să vrea.

G. Rașcu.

REVISTA REVISTEROR

Gândirea. — Numărul 3, pe Martie al marelui reviste bucurestene „Gândirea” se deschide cu un frumos studiu de cugetare ortodoxă semnat de d. Nichifor Crainic. În „Tineretul și creștinismul,” d. Crainic pune prob-

lema raportului dintre tineret și creștinism. După ce descrie evoluția progresivă a tineretului de azi abandonat unor aspre experiențe și încercări, autorul ajunge la concluzia că bisericii îi rămâne obligația să capteze valurile afirmative ce-i năvălesc în prag. Considerația respectivă are în vedere tineretul universitar.

Proza literară e reprezentată prin Marta Rădulescu și Hurmuz. Versuri semnează N. Crevedia, Ștefan Stănescu, Alexandru Marcu, Mircea Străinul și Traian Ionescu.

Cronica însumează câteva interesante articole de concepții asupra corespondenței lui Spiru Haret (Vasile Băncila) criza tehnicii parlamentarismului (Mihail Polihroniade) considerații asupra istoricismului (Const. Noică). La cronică mărunță d. Nichifor Crainic, vorbind despre condițiunile detestabile în care se fac azi traduceri cărților străine la noi, cere, cu drept cuvânt, instaurarea unei adevărate stări de asediu împotriva acestor anarhiști cari atentează cu bombe la viața gramaticei românești.

T.

A V I Z.

La administrația revistei se găsește spre vânzare colecția revistei „Viața Basarabiei” din anul 1932, conținând 816 pagini bine legate:

1. Colecția pe hârtie obicinuită 200 lei
2. Colecția pe hârtie velină 250 lei

La cerere se expediază contra ramburs.

Administrația revistei

Tipografia Băncii Centrale Cooperative — Chișinău
str. Principele Nicolae No. 25

Citiți și răspândiți ZIARUL

„Viața Basarabiei”

Cel mai răspândit ziar românesc din Basarabia, redactat de cei mai buni ziariști și cu ultimile știri din Basarabia, din toată țara și lumea întreagă.

Apare zilnic în 4 pagini mari, la orele 6 dimineața

2 Lei exemplarul

Abonamentul: pe 1 an 600 lei
„ 6 luni 300 lei
„ 3 „ 150 lei

Pentru învățători, preoți și săteni:
pe 1 an 450 lei
„ 6 luni 250 lei
„ 3 „ 130 lei

Pentru autorități și instituții 1000 lei anual. Dublu în străinătate.

Redacția și ad-ția: Chișinău, B-dul Regele Carol II, 85, Telefon 2.90

Anunțuri comerciale și oficiale se primesc la ad-ția ziarului și la toate agențiile de publicitate, după un tarif din cele mai convenabile.

A P E L

Repetăm apelul nostru din luna trecută și rugăm pe abonații noștri, cari nici până în prezent nu s'au pus în curent cu plata, să grăbească a ne trimite sumele datorate pe anul 1932.

Abonamentul la revistă este numai de 120, deci accesibil și pentru pungile cele mai modeste.

Toată stăruința noastră este de prisos și nu vom putea ține aprinsă pe meleagurile noastre această făclie, dacă sprijinatorii ei, abonații, nu-și vor face datoria, de a-și achita abonamentele.

Cu începere din luna următoare se va înceta trimiterea revistei celor ce nu-și vor fi achitat abonamentul pe anul trecut, afară de acei ce ne vor scrie să li se continue trimiterea revistei și vor arăta termenul înăuntrul căreia își vor achita abonamentele.

Credem că aceasta este ultima rugămintă ce-o facem și nu va mai fi nevoie să revenim.

Cu toată stima
AD-ȚIA REVISTEI

Rugăm stăruitor pe prietenii și abonații revistei să o dea spre citire tuturor doritorilor, îndemnându-i să se aboneze.

La prima cerere, se va trimite oricui numerele apărute.

Rugăm adresa să fie dată exact, arătând și oficiul poștal.

Administrația revistei „V. B.”

Abonamentul: 120 lei pe an; pentru autorități lei 500.

TIPOGRAFIA
Băncii
Centrale
Cooperative
=
CHIȘINĂU
str. Principele
Nicolae No. 25
TELEFON 4 73

Prețul 15 lei